भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता ।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

वर्ग संख्या
Class No. 894.8132
पुस्तक संख्या
Book No. Sr 353 ra
रा० पु०/ N. L. 38.

MGIPC—S4—9 LNL/66—13-12-66—1,50,000.

శ్రీ

శ్రీరామజనననాటకము.

నూతనమగు

తెలుఁగునాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలో వకీలుగానుండిన

కీ. శే. కోలాచలం శ్రీనివాసరావుచే

రచియింపఁబడినది.

కె. శత్రుఘ్నరావుచేఁ

బ్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు.

బళ్ళారి.

1924

వెల రు. 1—0—0

Jayashankar & Co.

Te
894.8132
Sr353 ra

SHELF LISTED

NATIONAL LIBRARY
NO. 32.34
DATE 26.12.57
CALCUTTA

B

శ్రీనివాసుకవి జీవిత చరిత్ర.

ఏవ్యాని వదన రాజీవరంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చలును నట్టువలుసలుపుచుండునో! ఏవ్వాఁడు కువ్యాఖ్యావిషమూర్ఛితయగు కాళిదాస కవితాసుకన్యకను దనదు సంజీవినిచేఁ దెప్పిఱిల్లఁజేసి, వెజ్జులమిన్నయని వన్నెకెక్కెనో! ఏమహామహు దివ్యనామామృతమును వీనులారఁగ్రోలని యక్షరాస్యుఁడొక్కఁడైన నీభువిని గానంబడఁడో! ఏమహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబుల ధరియించి దివాకర నిశాకరులు పుష్పవంతులను సార్థకనామమును బడసిరో!

ఏవిద్వదవతంసుఁడు అనన్య జనసామాన్యమగు మహామహోపాధ్యాయ బిరుదమునకు మార్గదర్శియయ్యెనో! అట్టిచుళుకీకృత సకలశాస్త్రజలధియగు కోలచల శ్రీమల్లినాథసూరి వంశమున మన శ్రీనివాస కవిముక్తామణి విరూపాక్షక్షేత్రమునకు సమీపముననుండు కమలాపురమను గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకం 1854-3-13 తేదీలకు సరియగు ప్రమాదీచ సంవత్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశినాఁడుద్భవించె. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషను జక్కఁగ నభ్యసించి, పిదప నాంగ్లేయ భాషయందసమానవైదుష్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయో

ద్యోగిఁగనుండి, తర్వాత న్యాయవాదిపరీక్షలయందుత్తీర్ణుఁడై, బలారి పురవరమున న్యాయవాదిగ వఱలుచుండె. ఇతనికి నొకకూఁతురును నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం॥ ఏప్రెల్ 7-వ తేది దేవాళీపురమున జరిగిన విద్వత్సభయని ప్రసిద్ధిఁగాంచి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభకగ్రాసనాధిపుఁడుగ నియమింపఁబడియుండె. ఇట్లుండ నేతత్కవిచంద్రుఁడు రాజవ్రణపీడితుఁడై యాంధ్రకువలయంబు పసివాడఁగు కవిచక్రంబు లుల్లసిల్ల 1919 సం॥రం జూ౯ 23-వ తేది యస్తమించె. ఇట్లువిన్నవించు సుధీజనవిధేయుఁడు,

రావాడి వెంకటరామశాస్త్రి,

తెలుఁగు పండితుఁడు,

మునిసిపల్ హైస్కూలు, బళ్ళారి.

పురుష పాత్రలు.

1 రావణాసురుఁడు
2 బ్రహ్మ
3 నారాయణుఁడు
4 యముఁడు
5 కుబేరుడు
6 దిక్పాలకులు
7 బ్రాహ్మణుఁడు
8 వైశ్యుఁడు
9 శూద్రుఁడు
10 దొంగలు
11 రోమపాదుఁడు
12 సుబుద్ధి
13 సర్వజ్ఞభట్లు
14 ప్రతాప
15 సేవకుఁడు
16 పురిజనులు
17 ఋష్యశృంగుఁడు
18 దశరథుఁడు
19 మంత్రిపాలుఁడు
20 సుమంత్రి
21 వసిష్ఠుఁడు
22 పురోహితుఁడు
23 బ్రాహ్మణులు
24 వడ్లంగివాండ్లు
25 పరశురాముఁడు
26 అగ్నిపురుషుఁడు

స్త్రీ పాత్రలు.

1 రంభ
2 వేదవతి
లక్ష్మీదేవి
4 భోగం రంగాసాని
5 భోగమువారు
6 శాంత
7 కౌశల్య
8 కేకేయి
9 సుమిత్ర

నాంది.

సూత్రధారుడు.

ఉ॥ శ్రీయుతుఁడై జగంబులను జెన్నలరారఁగఁ బ్రోచుచుండి
పుణ్యాయతమూర్తి భక్తులను నాదర మొప్ప స్థిరోన్నతాసుఁగ
జేయఁగనూత్న మండలము సృష్టియొనర్చెడు విష్ణుమూర్తి మీ
కిడుత భోగ్యభాగ్యములనీయుత సంతతభూరిసౌఖ్యముల్.

అనుబంధము 1.

సీ॥ భ్రాజిత కవిసార్వభౌముఁడై నాటక
కవిచక్రవర్తియై క్రాలు నెవఁడు
ప్రాపంచ నాటక ప్రభవోర్జితాదులఁ
బ్రకటించి బోధించు ప్రాజ్ఞుఁడెవఁడు
పరికాంత నాటక సంపూరితములౌ
రూపకంబు లొనర్చె రూఢి నెవఁడు
స్వల్పకాలమునం దనేక నాటక కావ్య
రచనల కోటిచె రహి నెవండు.

గీ॥ అభినయజ్ఞాన సంపూర్ణ శాధికారి
నై తెలంగెడు రసిక శిఖావతంసు
డెవఁడు బళ్ళారి పురములో నెలమిఁగాంచు
వాసిఁగనినట్టి కే. శ్రీనివాసుఁడతఁడె.

శ్రీ

శ్రీ రా మ జ న న ము.

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము.

రావణాసురుఁడు - బ్రహ్మ.

(రావణాసురుఁడు ఘోరతపంబొనరించుచు లేచినిలచి)

రావణ:— దేవా అఖిలలోకాతీత మగుమహామహితాత్ముఁడవు నీవనికాదే సమస్తచరాచర కోటియంతియు నిన్ననవరతంబు ప్రస్తుతించుచుండును. భక్తలోకకామధేనువు నీవని కాదే సార్వకాలములందు సర్వులు నిన్నుఁ బూజించుచుండురు? సకలప్రపంచంబునకు నాశ్రితపారిజాతంబు నీవని కాదే నిఖిలజనులు నిన్నెల్లకాలములందుఁ దలంచుచుందురు. ప్రణతచింతామణి నీవనికాదే సమస్తప్రాణికోటి నిన్నారాధించును. వాత్సల్య గరిమచే నాసనమీవమేరువు నీవనికాదే భక్తులు సదా నిను ధ్యానించుచుండురు? తావ సజనకామితప్రదాతి యగుదాతవిధాత యని కాదే దేవా నినుఁగూర్చి యింతటితపం బొనరించుచున్నవాఁడను. వాణీరమణీమనోహరా. నాపైని రాలకింపవేల.

అనుబంధము 2.

దేవా నీకృపాతిరేకరసపూరంబు నీదాసాను దాసునిశరీరముపైఁ జిలుకచు రక్షింపవేని యిదిగో నాకరాంచితాసిధారచే నాశిరంబుఁ దఱిగిపావనం బగునీపావక జ్వాలల ప్రవేశ్చెద. చూపెద నాభూరిసాహసంబు,

(అనుచుఁగృపాణంబెత్తును.)

బ్రహ్మ:— (బ్రహ్మప్రత్యక్షుఁడై)

ఓహో - రావణా! లోకవిద్రావణకరం బగునీదారుణకర్మంబు చాలింపును. నీఘోరతరతపోవహ్నిజ్వాలలు రోదసీకుహరంబు నిండి ప్రాణికోటిని బంచత్వంబు నొందించుచున్నవి. నీతపంబు చాలింపుము లెమ్ము. నీ కామితార్థంబు లొసంగ నే నిప్రడు నీకుఁ బ్రత్యక్షుఁడ నైతిని. లెమ్ము.

రావణుఁడు:— (నమస్కరించి) మహామహిమా. నీమహిమ నెఱుంగ మముఁబోలువారికి శక్యం బెటులగును? దేవా! అస్మను మానసబుద్ధీంద్రియవికారములఁ జీకాకుపఱచి తన్నివారణమై బహువిధకర్మంబులునియోగించి సంపద్దారిద్ర్యములు సుఖదుఃఖంబులు జరా

ఘటణంబులు దానివెంటనే కల్పించి యివియన్నిటికి సాక్షీభూతుండవగుచు నిలిచినసత్త్వంబవు నీవు కావా? విధాతా! దేవనరాసురముఖ్యులకు శుభాశుభస్థితులు కల్పించిన మహాత్ముండవు నీవు కావె? ఆదిదేవా! సమస్తజీవులు మృత్యువునకు వెఱచినవిధంబున మఱిదేనికిని వెరవరు. భూతకోటికి భూరివిరోధి మృత్యువు కాదే? కావున మృత్యువు వలననంటనటులవరంబు నపేక్షించితి. దేవా సురాసురగరుడగంధర్వ యక్ష కిన్నర కింపురుష భూతపిశాచప్రేత పశుఫణి రుద్రాదిత్యులు మొదలగువారిచే నాకు మరణంబు లేనట్టుల వర మిచ్చినం జాలు. నరవానరులను నే సరకుసేయను. ఇదియె నాకామితార్థంబు దీనిని సార్థకంబుగ నొసంగి నన్నానందవార్ధిలో దేల్పుము.

బ్రహ్మ:— అనుబంధము 8.

వత్సా రావణా నీ వపేక్షించినవరమ్ము లొసంగితిని. నీ విఁకఁ బురికిఁ జని సుఖంబుఁ గని బ్రదుకుము. నేనును బోయి వచ్చెద.

రావ:- శా॥ వంతల్ బాసెను మూపసంబునను నో వాణీమనోనాయకా
సంతోషించితి, మీపదాబ్జముల సాష్టాంగప్రణామంబుల
ర్పింతుం జిత్తమునన్ దలంతు నిను భావింతుం సదాకాలము
న్శాంతాకార నిరంతరాగమసరస్సంచార! క్షేమంకరా.

(వందనంబులిడును.)

(బ్రహ్మ నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము.

రావణుఁడు.

రావణుఁడు:— ఆహా! ఇప్పుడుగదా బ్రహ్మానందజలనిధిలో నోలలాడు చున్నయది. సకలజీవకోటిని వెఱపించుమృత్యువు నాకు దాసియై యూడిగములు చేయుచుండును. మృత్యువునకు నేనే మృత్యువనైతి. ఆహా! తలిదండ్రులను జూడ నైవంబున తనభూరితరైశ్వర్యంబు వెల్లడించు మని నాయన్న కుబేరుఁ డప్పుడప్పుడు వచ్చి నాతల్లికి కనిమానసంబు నొప్పించుచుండును. ప్రారంభమున నానిగర్వోన్మూలనంబున

కష్టనై ప్రయత్నించితిని. లంకాపురినుండి వానిని వెడలించితిని. వాఁడు నాపదదాసుఁడగునట్లు వానిం గావించితిని. సమస్తజీవకోటిని మృత్యుసాహాయ్యంబున దండించు దండధరునిపై దండెత్తి దర్పించితిని. భోగైశ్వర్యవిభవంబుల మిట్టిపడుచు నిక్కి నీల్గుచు దినుచున్నలంబునకు నాజన్మద్వేషి నై పోషించు దేవేంద్రుని పదభ్రష్టునిం జేసి నాపదదాసునిగాఁ జేసితిని. అగ్నికి నగ్నినై నావంటలవానిం జేసితిని. వరుణునిఁ బట్టి వారిధిలో ముంచి నాయింట నీళ్లుమోయువానిం జేసితిని. వాయువును వాయక సదా కాలములందు నాకు వీవన విసరువానిగాఁ జేసితిని. తాపసుల రూపమాపుచుఁ దపింపఁ జేసితిని. ఇట్టివను లొనరించి కృతార్థుఁడనై రెండవదైవంబును బలెఁ బ్రపంచంబున నాప్రతాపంబుఁ బ్రకటించుచుంటిని. ఇప్పుడే పోయి యాకుబేరునిఁ బరాజితునిం జేసి పురి వెడలించెద.

అనుబంధము 4.

(గమ్యక్రమము.)

తృతీయరంగము.

(రంభ - రావణుఁడు.)

రావ:- చ॥ వరవిభవాతిమత్తుఁ గరవాలజయార్జితవిత్తు నార్జితే
శ్వరవరసఖ్యు దోర్బలు నవారితభోగపరైకశీలు సో
దరుఁ బురినుండి గెంటి యరుదారఁగ వాని జయించి మించితిన్
సురవరుఁ గెల్చితిన్ శివుని క్షోభిలఁ జేసితి శక్తియుక్తుఁడై,

ఆహా ఐశ్వర్యగర్వంబున మదించి యాశ్వరసఖ్యంబున గర్వించి చెలరేఁగిన నాయన్నకుబేరుని ధిక్కరించితి. మాతండ్రి యగుపులస్త్యుని వేఁడికోలు విని అతనదుని రూపుమాప మానితి మరలుమార్గంబున నీకైలాసపర్వతం బెత్తి కందుకకేళింబలె క్రీడించుచున్న నాభుజసత్వంబుం గాంచి మెచ్చి తనయూరుచి యీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షుఁడై మహిమాస్పదం బైనతనకరకలితచంద్రహాసంబు నాకు వరంబుగ నొసంగె. ఈరజతగిరిపై గొన్నిదినంబు లుండి పిదప దిక్పాలకుల నెల్లను జయింప దండయాత్ర వెళ్లెదను

అహో! యీరాత్రి చంద్రుడురుచిసాంద్రుఁడై నాశరీరం బంతయుఁ దపింపం జేయుచున్నవాఁడు. చంద్రికాంతిచలువయని మహాకవులు వర్ణించునది రిత్తయాని ప్రస్తుతస్వానుభవుతై నాయంగాంగములఁ జిచ్చి ముట్టినటుం గాల్చుచున్నవియో? చంద్రాతపనివారణైక దివ్యౌషధము చంద్రాననాలింగన మని పెద్దలుపల్కుదురు. కావున నాకీ త్తఱిఁ దారుణ్యాలావణ్యధన్య యుగుతరుణి దొరకినచో నాతపఃఫలంబంతయు సాక్షాత్కరించి రూపంబున నాముందర నిలిచినట్లు నేఁ దెలియునా? అయ్యో! ఈపర్వతప్రదేశంబున నట్టిసంచాననమధ్య సాక్షాత్కరించుపుణ్యం బెటుగలుగును.

(అనుచు చింతించుచుండును.)

(రం భ ప్ర వే శ ము.)

అ ను బం ధ ము 5.

రంభ:—సీ॥ శీతాంశురుచులకు శిక్షాగురుత్వంబుఁ
గాంచిమించినముఖకాంతి వాఁడు
కమలజాతికి నెల్ల విమలవిశాలత్వ
మరయఁజూపిననేత్ర సరణివాఁడు
వరశరాసనములఁ బురడింప నొల్లని
భ్రూయుగ్మమహిమనుబోలువాఁడు
రాణచే మించుసుపాణి లావణ్యంపుఁ
బోణిమెన్న నిరదశ్రేణివాఁడు

గీ॥ మదనశృంగారచరితము చిదుమునట్టి
కాయసౌందర్యగాంభీర్యక్రమమార్ద
వంబుగలవాఁడు చెలికాఁడు వన్నెకాఁడు
కూర్మి నలకూబరుం డేలవేర్మిరాడు.

ఆహా; నావలపుల వగలకాదు నలకూబరుఁడు రజతగిరి తీరంబును గోరె యీరాత్రి యిచటికి నను రమ్మని కోరెను. ఎలకో కాల మైనను నిదివరకు రాక తడిసెను... ......వచ్చును. తనకూర్మి రాకేందుముఖికి మాట యిచ్చి రాక నిలుచునా రానిమ్ము.

అ ను బం ధ ము 6.

తనరాకకై నను వేచి యుండునటుల యేఁచిన ఆ రాచకుమారుని నే నింక రాఁడఁ జూచెద. ఇచట నే నీతీరంబున డాఁగి యుండెద. ఆ సౌందర్యజితమదనుఁ డిచటికి వచ్చి ననుఁగానక పలరాజు కాకలకును లిక్కి నాపేరఁ జీరుచుండును. నన్ను వెదకును. ఎట్టకేలకు ననుంగని కౌగలించును. రతిసుఖంబుల నను దేల్చును.

అ ను బం ధ ము 7.

(అనుడు నీరంబున డాఁగును.)

రావణుఁడు:-ఆహా; ఈమించులమించుమించుబోఁడి యొంటరిగ నిచట సంచరించుచు నీరంబున డాఁగ నేల? ఆహా! దీనిసౌందర్యంబు వర్ణింప నొకముఖముగలవాఁడు చాలఁ డని కదా విధాతనాలుగుముఖంబులఁ దాల్చి చతుర్ముఖుం డని నామంబు బడసెను? అది చాల దనియెంచి గదా యీశ్వరుఁడు పంచవదనుం డయ్యెను. అదియును దాని వర్ణింప శక్తి చాల దని యెంచి కార్తికేయుఁడు షణ్ముఖుఁ డయ్యెను. దానియొక్క యంగ మైనను నీ కల్లరుం గూడివర్ణింపఁ జాల రని యెంచి గదా దశముఖత్వంబున దైవంబు నన్ను సృజించెను? ఆచెలువ చెలువంబు వర్ణింప నాకును నలవి కా దని యూహించి కాఁబోలు సహస్రముఖంబు లిచ్చిబ్రహ్మ యాదిశేషుని సృజించెను. ఆహా! దీనిసౌందర్యంబుఁ జూచి మే మొక్కరొక్కర మే కాదు అందరు గూడి వర్ణించినను చాలదని నే నెన్నెద.

సీ॥ అలసుధాంశువిలాసహసితాననవికాస
చంపకసుమనాసచంద్రహాస
అంచితనిటల ఖాకృంచితకుంతల
యుపరాష్టమీశశాంకాభనిటిల

చామీకరోపమచంచలాసమదేహ

నవకోమలమృణాళనాళబాహ

మదమత్తహంసోపమానిరంజితయాన

చకితచారు కురంగశాబనయన.

తే॥గీ॥ బాలశైవాలసమరుచినీలకేశ
జాల లవలీదళకపోలలీల ననల
మేలువిలుకానికేళినిఁదేలకున్న
యేల నామేను?జాలి నేఁ జాలఁ దాళ.

ఆహా! నాచిత్తంబు చిత్తజానితత్తరపాటుచే నుత్తలపడి రిత్తఁ బోయి యమ్మత్తకాశినియందు హత్తినది. దీనిం జూచినతరినుండి నేను మదనోన్మత్తుఁడ నైతిని. ఈ మత్తగజయానను జేరి రతికిం జేరి సమ్మతింపనిచో బలాత్కారించి యైన నాకోరిక లీడేరం జేసికొనియెద. దానిని సమీపించి మాటలాడించెద (అనుచు ముందరికి బోయి)

చం॥ కలికిరొ డాగి తేల? యలుకా?యులుకా? పలుకాకనొచ్చితే
దవిరులవిల్తుకాఁడియల దక్కితిజిక్కితి గ్రుక్కితే గటా
మొలకలఁ బెట్టె నీకు ఫలమా? చలమా? బలమా రె బాళిచే
వలచితి నిన్ను రావె మగువా బిగువా తగువాఁడ నీకు నేఁ.

మదగజయానా! మది బెదరక నాయెదుట నిల్చి నీసుందరారవిందాస్య సందర్శనలాభంబు లభింప జేసి నన్నమందానందవార్ధిలోఁ దేల్పుము. బాలా సకల దిక్పాలకుల జయింప నిచ్ఛయించు దశాననుఁడ నేను జవ్వనీ! నీ వెవ్వరిదానవు? ఇవ్వనికి నెవ్వనికై నువ్విళ్లూరుచు నిందు డాఁగితివి?

రంభ:—దశాననా! నేను ఖేచరస్త్రీని. భూచర నై యిందు సంచరించుచున్నాను.

రావణుఁడు:—చపలాక్షీ! నీ వది తెలపక మున్నే నీకటిప్రదేశంబును గని నే నూహించితి. నారీ నీపే రేమి.

రంభ:—దశగ్రీవా! నాపేరు రంభ యందురు.

రావణుండు:—పరమాణువిభవమధ్యా! నీపేరు రంభ యగుండు నని నీలోజలజాక్షి చూచినే నపుడే యూహించి యుంటిని. నారీ! నీ వేజాతిదానవు.

రంభ:—రావణా! నే నప్సరసను,

రావణ:—రాకేందుముఖీ! నీశారీరతారుణ్యలావణ్యామృతరసముం గని నీ వప్సరస వని నే నపుడే తెలిసియుంటిని. నీమాట లిపుడు నాతాత్పర్యమును దృఢీకరించెను. మత్తకాశినీ! నీ వేవృత్తి ననుసరించితివి?

రంభ:—దానవనాయకా! నే వారవనితను.

రావణుండు:—వారిజాననా! నీవు వారకాంతవు కావున నే యింతటిశృంగారశోభా భావవిలాస వైభవములచే మిన్నందితివి. సకలయావనపురుష చిత్తాకర్షణ మంత్రాధిదేవతవై నాయంతటిధీరదానవుని మానసం బాకర్షించి నీసరసకుం జేర్చికొంటివి. వనితామణీ! ఇవ్వని కేల వచ్చితివి?

రంభ:—రాక్షసాగ్రణీ! స్వైరవిహారవృత్తి నవలంబించి యీరజతగిరి ప్రవేశించితి.

రావణ:—చెలీ! నాలోలిన్నోము లవంటవు నీవు కావున నే మాయుభయులయభిప్రాయం బొక్కటియై పరిణమించెను. నేను ను స్వైరవిహారాంచితచిత్తవృత్తుండనై తత్సాధనకుం దగినజవ్వని లేక చింతించు చుంటిని. రంభా! రంభోరూ! రతిరాజకేళీసంరంభవై నాసరసకు రమ్ము. సరసి జాతబకునిక్రీడల నను దేలింపుము.

రంభ.—రావణా! సమస్తనీతికోవిదుడవు నీ వని లోకప్రసిద్ధి కదా? న న్నేటు లిట్టిపనికి రమ్మని పిలుతువు? నేను నీకుతునికూరిమిఫలవుం గత్తెను. నీమున్ననడుం దగినదాన గోడలను.

అనుబంధము ౪.

రావణుండు.—రాకేందుబింబాననా! నీ వెవ్వనికిం బల్లి దైన నేమి? ఏవ్వనికిం దల్లి వైన నేమి? ఏవ్వనికి నే మైన నేమి? వారకాంతవు గదా?

రంభ.—అయిన నేమి?

రావణుండు.—వారవనితలకు వావివరుసలు గలవా?

రంభ,—లే వని శాస్త్రవిరుద్ధబాంధవ్యము వారు గోరుదురా?

రావణుఁడు.—రంభా! ఏల యీ లేనిపోనివాగ్వాదము? కలికీ! నీనిడువాలుకనుదోయి
కాంచుభాగ్యంబు నిరంతరపౌండరీకయాగనిరూఢిం బఱఁగువారికే గాక నితరు
లకు గలుగునా? హరిమధ్యా! నీయున్ననిలేఁగౌను నంట భూరిహయమేధశతంబు
లొనరించి ధన్యు లగువారికిఁ గాక మిగతవారివశ మౌనా? కాంతా! నీక
రుణాకటాక్షం బించుక చెంద ననేకశరవారముల వారిఁజేరినశూరులు గాక
మిగతవారికిఁ దరమా? వనజాననా! నీకనుఁగొమల శాసనంబులకు గుఱి యగు
టకు నిఖిలధర్మాచరణధీరు లగువారికిఁ దక్క నన్యులకు సాధ్యమా? ముద్దులాడీ!
నీముద్దుమొగముఁ బట్టి ముద్దిడుభాగ్యం బనేకరాజసూయక్రియాలీలల రహిం
చుసుగుణులకు గాక యితరులకు నంతటిలాభంబు గల్గునా? కలికీ! ఆకులిశధరుఁ
డగునింద్రునకు నలవిగానిపను లన్నియు నీనునుసోఁగకలికివాల్గనుఁగవ కాంతి
గాదే కావించును? జలజలోచనా! పెదవిలు కాఁడు కదు దుడుకు లొనరించు
వాఁడు నిను మానఁ జాల. నీను దివినపెడవాపులు నే నెన్నఁ జాల. నే నెక్కడి
మామ? నలకూబరు డెక్కడి కొడుకు? నీ వెక్కడి కోడలవు? ఈ మచ్చరమేల?
అచ్చరమచ్చకంటికి నచ్చికఁగ ధర్తయొక్కఁడుం సునసునది మే మెచ్చుటనై నను
గంటిమే? ఆజక్కులరేరాయనపట్టి నలకూబరుఁడు పదిలో పదునొకండవవాఁడు.

రంభ.—మామా! మాన్యుఁడవగునీకు నిట్టిమాటలు మాననీయములు గావు. భూలోక
వారకాంతలకు వావివరుసలు లేవని కొందరాడినను నవి విశ్వసనీయములుగావు
కావున నీకోడలగు నన్ను మన్నించి దూరంబునకుఁ జనుము. కోరిలేని కువల
యాక్షులునీకు వెయ్యాలుదొరకరా?

రావణుఁడు.—వారిజాక్షీ! ఈపెడఁగు మాటలలోఁ బ్రయోజనంబు లేదు. అన్న
మిన్నా! అన్నంబులొనరించి తండ్రిఁయు సుగుఁడవనీ సరసఁజేరినప్రుడు వారిం
గూడిన నీకు వారు యేమివరుస కావలయు? సోమయాజిత్వము వహించిన
సోదరులునీకేవరుస? రణనిపుణులైన బావయుమఱఁదియు నీకేవావి? యుద్ధా
వనిక్రమించినయల్లుఁడును మామయు నీకేమికావలయును? వనితా! ఇట్టి వావి
వరుసలు పెద్దప్రోవంద్రోని శక్త్యుపాసకులరీతిఁ బురుషులందరు నొక్కరూపం
బని భావించువారకాంతవగు నీవు మాకు వావియనిమాటలాడి తిరస్కరించి
నన్ను వెలివేయఁ జూచెదవా? బాలా! సైఁపఁజాలఁ జాల.

అనుబంధము ౧.

రావణ.—సీ॥ అలరులవిలుకాని చిలుకులకును జిక్కి

వెలదినీకలయిక వలచినాడ

రంభ:— యమదమాదుల మించు విమలాత్ముఁడవు నీవు

సుమనాశుగాళికిఁ జిక్క నగునె

రావణ:—తరమటే తరుణి యాతనుతాప మోర్వంగ

శరణనువాఁడను కరుణఁ గనుమ

రంభ:—వలదురా యీకోల దలపకు రా మామ

కలకాల మిలు గాల్చు కలుషమిదిర

రావణ:—తాళజాలను బాల జాల మేలకో చాల

లాలింపవే నను లోలనేత్ర

రంభ:—సరసము గాదిది సరసకు రాకురా

దురితాత్మ యరుగుమా దూరమగుచు

రావణ:—పాదములకు బెంచి కాదనఁ బోదు నే

యాదర్పశరతాప మడరిచంప

రంభ:—అపగతమతి యిది యపమతి యగును రా

యపలాపముల నాడ నఘ [illegible]

రావణ.-గీ॥ బాల నీకేల చెల్లదీ గోలతనము

రంభ.— కూళ! నీ కేల యీలీల నాలితనము

రావణ.— లోలలోచన యాలము లేల! చాలు

రంభ.— రేల? యోఖల కలుషాలవాల మిదిర.

రావణుఁడు:—రంభా! పోరామి మాని కారానిమాట లాడినన్నేల యూరికె రారా ముల్లఁ గొడపెదవు? నాకు కూరుఁ డగునామారుఁడు నీకుఁ గుమారుఁడా? నీజోలిరాదా! మన ముభయుల మేక మై యువజనకంటకుఁ డగుగుంట విల్తునిపాల రణఁచుట మేలుకాదా? రమ్ము. కాలవిలంబముచుండ ప్రయోజనమ్ము లేదు. నీవు వల దనినను నే వదలఁ జాలను.(అనుచుఁ హస్తంబుఁ బట్టఁ దప్పించుకొని)

రంభ:—రావణా

ఉ॥ మామవు నీవు గావె? యిది మాన్యమె! కోడలు నేను గానె? యీ
కాముకవృత్తిఁ బూని యిటు కాదనుకార్యము సేయ న్యాయమే?
నేమమె! సేమమే! హితమే! నీతియె! ఖ్యాతియె! యెన్నుమా మదిన్
తామసవృత్తి మాని నిరతం బకళంకయశంబు నందుమా.

మామా; నిఖిలాగమవేత్తయై పులస్త్యబ్రహ్మవంశంబునఁ బుట్టి సకలశాస్త్రంబులు చదివి సమస్తరీతివిద్యాధురీణుఁడవై ధీరుఁడ వగునీవు మదనాధీనపరతంత్రుఁడ వగుచు మునిసుదురుఁ జెవరి యొకమునిరాశికినై కులశీలంబులు త్రోసి వావివరుసలు గణింపక యిలఁ వాసిఁ జెలంచినచో రావణుఁ డింతటి దుర్నీతి యనిజనులు నిందింపరా? నీ విది యాలోచింపవేల?

రావణుఁడు:—రంభా! రతిపతివాదంబు లాడుకతన నీ వివాదంబులేల!

చం॥ సుదతుల నేకతంబునను జూచినయావనుఁ డెన్ని ధర్మముల్
వదలవుగాచు నేర్చినను బాయఁగఁ జాలఁడు; మారునాజ్ఞకున్
బడు లిడ నేరఁ డీధరను; పగ్గెలు పల్కెడుధీరు లెందఱో
యదనుఁ గనంగలేక యధికార్తినిఁ గుందుచు నుందు రెత్తఱిన్.

మ॥ తరుణీ! మామ యటంచు కోడ లనుచున్ ధర్మోపదేశంబులన్
సరవిన్ దెల్పితి వీవు వావివరుసల్ సాగింతువే యాజిరుల్
పరవీరుల్ భువి నన్ను నమ్ము లగుచున్ స్వర్గంబునందుండి నిన్
వరగన్ జేరగ వచ్చినన్ వదలుమా వామాక్షి నీనేర్పుల్.

గంధసింధురరాజయానా! మామా మామా యని బాంధవ్యసంబంధపాశముల నన్ను బంధింపఁ జూచెద వేల! భావభవుని మోహపాశముల నిన్ను బంధింపుము. రమ్ము (అనుచు నీడ్చును. తప్పించుకొని)

రంభ:— అనుబంధము 10.

రంభ:—మామా! ఈరీతి నన్నురతికై బలాత్కరించుట సముంజసము కాదు. రీతి కాదు. నీతి కాదు. ఖ్యాతిగాదు.

రావణ:—భామినీ! భాగ్యలభ్యం బగు భోగైకయోగ్యను నిన్ను వదలు నంతటిమంద భాగ్యుఁడనా నేను?

రంభ.—మామా! మామా! నన్నంటకు నాచేతులు విడు విడు.

రావణు.—రంభా! ఏల యవకరపడియెదవు విడిచెద.

రంభ.—మామా! ఎప్పుడు విడిచెదవు?

రావణుఁడు.—క౦॥ కమలములో మధురసమును

భ్రమరము ద్రావినవిధాన

భావజరతులఁ గమలముఖి బింబాధరి

విమలామృతరసము పీర్చి విడిచెద నిన్నున్.

[అనుచు నీడ్చుకొని పోవును]

[నిష్క్రమణము]

చతుర్థరంగము.

(వేదవతి - రావణుఁడు.)

వేదవతి.—(అగ్నికి వందనంబు లిడి)

దండకము. శ్రీమద్రమామానినీ-మానసాంభోజమిత్రా, మదోన్మత్త దైతేయవంశాటవీపీతిహోత్రా, ధరిత్రీశపుత్రా, గిరీశాజశక్రామర స్తుత్యచారిత్ర, సర్వాఘవల్లీలవిత్రా, పవిత్రా, సువిజ్ఞానపాత్రా, విహం

గేశపత్రా, విమత్తారిక్షేత్రా, విరాజద్వ్యోగాత్ర, సచ్చిత్రచారిత్రముల్ స్తోత్రముల్ జేయఁగా నన్ను నుం బోలుత్రీ యెట్టులన్ నేర్చు నో దేవ, నీదివ్యదేహంబునన్ లీన మైయుండు నీ రేడులోకంబులున్ గాదె, గాయత్రి నీపాదరూపంబు గాదే మహాదేవ, మున్ మీన వై వేదముల్ నాల్గు రక్షింపవే, కూర్మ మై కుంభినిన్ నీటిలోఁ దేల్పవే, కోలమై భూమినిన్ గాచి హేమాక్షునిన్ గూల్పవే దేవ, దేవా ననుం గావవే, దారఁగా నన్నుఁ జేఁ బూనవే భూరికారుణ్యతన్, బ్రోవవే, శిష్టరక్షావనా, దుష్టశిక్షాచణా, ధర్మవిస్తారకా, సౌఖ్యసంధాయకా, గానమోదాత్మకా, దీనసంరక్షకా, కుండలీతల్పకా, మాధవా, నీపాదముల్ నమ్మితిన్ మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్.

[నమస్కరించి జపమాలికఁ ద్రిప్పుచుఁ గూర్చునియుండును.]

అ ను బ ం ధ ము 11.

రావణుఁడు.—[ప్రవేశించి]

ఆహా! ఇది యేమి? ఈ ఘోరారణ్యంబున వైశ్వానరహోమధూమంబు వాసన దిగ్దిశల వ్యాపించుచున్నయది. నా ప్రతాపంబునకుఁ జూపోవలేక యేతాపసి యైనను నన్ను రూపుమాపం దలంచి యీనిర్జనప్రదేశంబుఁ జేరి తపోరూపం బైనయాగంబు సేయుచున్నవాఁడో తెలియకున్నయది. కాని సమీపించి నేఁ జూచెద. [సమీపించి జప మొనరించు వేదవతిం జూచి ఆశ్చర్యపడి.]

సీ॥ వెలిదమ్మియలరుల చెలువంపుఁగలుముల
వెలిదన్నుకనుఁగవఁ గలది వెలది
పరిపక్వబింబప్రవాళపల్లవకాంతిఁ
గేరువాతెఱతీరునారి యార
ముంగురు లయ్యారె రంగారుభృంగమ్ము
లం గేరుశృంగారలలితకాంత

సోంపుల నింపుప్రాయంపుఁబ్రాభవ మెల్ల
గుబ్బలనుబ్బులఁ గూర్చునెలఁత

గీ॥ సోముగోముఁ దన్ను మోముముచ్చటఁగల
యన్నుమిన్నఁ గన్నులారఁ గన్న
వన్నెకాఁ డవండు క్రొన్ననవిలుకాని
యంపగమికిఁ జైఁచి యవని నిలుచు.

ఈ రాకాశశాంకముఖీముఖసౌందర్యంబుఁ జూచియసూయావేశచిత్తుఁ డైన ధాతచే నెఱికురులనెపంబున ఘనమండలంబుఁ నెఱపఁబడినది కాఁబోలు. అహా! మృదుపల్లవంబుల వలం జిక్కు పడిన జక్కవలచందంబున యీయువతికుచంబు లుబ్బుచున్నయవి. మింట నున్న తారావళి తనసొబగంతయు దీనినఖపాళి చెడఁగు మాన్పు నని భయంబునఁ గాఁబోలు దీని గేల్లిస్ఫటికాక్షమాలికారూపంబుఁ దైకొనివేఁడుకొను చున్నయవి. ఈయువతిమధ్య మణిమావిభవంబు వహించి మించుచున్నయది. ఈమె హాటకకటిప్రదేశంబు మహిమాతిశయవైభవంబుఁ బ్రకటించు చున్నయది. ఈగిరికుచ కుచగిరులు గరిమభావంబుఁ గాంచిప్రకాశించు చున్నయవి. ఈనలినాక్షి భ్రూలతద్వయంబు లఘిమపై రొప్పుచున్నయది. శ్రీప్రాప్తివిభవంబున నీఘనవేణివేణి రాజిల్లుచున్నయది. ప్రకామ్యతావిభవంబున మించి ప్రకాముకులకామితార్థం బీడేర్పఁ గాఁబోలీకామినీశరీరకాంతి ప్రబలుచున్నయది. ఈకలాపికాలాపకుంతలఁ జేపట్టినదానికి సకలేశత్వవిభవంబు లభించు ననుటకు సందియంబు లేదు. ఈతరుణీమణితనూరుచినాఁ జూచిన పంచశరుఁ డైనను దీనికి వశుఁ డగు ననుటకు సందియం బేమున్నది!

ఉ॥ అన్నులమిన్న మేనితళుకా బెళుకా కులుకా గనన్నఁ గా
పొన్న మెఱుంగదెంతతిర మూననికాలుమెఱుం గదెంత యా
కన్నెను గూడుచున్ మరునుగంబులఁ గాంచుచు గారవించుచున్
మన్నన లందుచున్ మనుచు మానుగ నేవెన ముజ్జగంబులున్.

అహా! ఈ చంచలాక్షిని చూచినతటినుండి పంచశరీముఖుండు నాధైర్యంబుఁ

జించి చెందానుచున్న వాఁడు. ఏటులైన నీదవలావలోకనను భమీపించి హెచ్చరించి పల్కరించి పంచాయుధ ప్రపంచకేళికి సమ్మతింపఁ జేసెద. సమ్మతి వ దేనిబలాత్కరించి యైనను యీ యబలను గలంచెద.

(అనుచు సమీపించును)

ఓ భంచరీకాలకజాలక! ఓచంద్రార్థనిటల! ఓచారుచమూరులోచన! ఓచంపక కుసునాస! ఓచంద్రికాహసనుహాస! నీవెవ్వరిదానవు?

(వేదవతి లేచినిలుచును.)

సీ॥ అకన్యారె అంగజునయ్యారి తెలుపవే
యయ్యానినీనామ మెద్దిగులము!

వేదవతి:-- దనుజేశ నేఁ గుశధ్వజునికూరిమిపుత్రి
వేదవతీనామవిదిత నయ్య,

రావణ:-- జవ్వని యివ్వని నెవ్వనికై వేచి,
కాచినా వీవు సంకోచమధ్య,

వేదవతి:-- అసురకులాధీశ యసువులపై నాశ
విసుఁగుచుఁ జేరితి విపినతలము,

రావణ:-- రాకేందువదన కారణ మేమి తెగువకు
రహిఁ దెల్ప రాదె పరాకు మాని

వేదవతి:-- దంభుఁ డా దనుజుండు తనులాపమున గుంది
మజ్జనకునిఁ జంపె మధ్యరాత్రి,

రావణ:-- మధుకరాలకజాల మదనరాజ్యశ్రీకి
సదనవు నినుఁ గాంచ నొదవె ముదము,

వేదవతి:-- రావణా సాశరీరం బాహ్యమాత్రశ్వ

రాయు స్తపమంటి నయ్య వినుమా.

రావణుఁడు—సీ॥ కానరానివానిఁ గాంక్షింపఁ బోలునే?

వేదవతి—కనుఁగొనఁ గాంచువారిఁ గాంచు ఘనుఁడు

రావణ—నుచ్చైకంటె యుఁతపిచ్చితనం బేల?

వేదవతి—లచ్చిమగని పిచ్చి హెచ్చెనాకు.

రావణుఁడు:—మత్తేభయానా! నీలేఁబ్రాయంబు కానపాలు గావించి గగనపుష్ప న్యాయంబున కానరానివాని కాంక్షించి యేల కృశించెదవు? పూర్వజన్మంబున నెంతటి పాపంబొనరించి యీజన్మంబున నింతటి చిక్కు గంటివో? ఇంక తపం బేల? పసిఁడిసలాకవంటి నీతనువు తపోజనితమైన కాకఁ జెందినఁ గాని మఱింతకళఁ గాంచదని యెంచి కాఁబోలు యింతటి తపం బొనర్చుచున్న దానవు? నగరాజకుచా! నీబిగిగబ్బిగుబ్బ లున్న యున్నతస్థితికి శరళాయతాక్షీ! నీసొంపు వెన్నెలలున్న శివికి ఘూచక్రం బేలం గనీకటిచక్రాతిశయమునకుఁ దారుణ్యలావణ్యంబున మించు నీశరీరకాంతికి నిట్టిపిరు నైపల్కలములా? చీనీచీనాంబరములు లేవా? సొంక వామోదా! సకలసౌరభాన్విత మైనగంధసారంబున నీశరీరం బలంకరింపక యీ బసుమం బానీకు దొరకెనా? యువతీ! నీజవ్వన మటవీచంద్రికాన్యాయంబు సేయుట నాలోటియౌవ్వనాఢ్యునకు సంకటకరము గదా? మానినీమణీ! నీవీరీతి తపంబు సేయ నీకు బుద్ధి చెప్పినవారెవరు?

వేదవతి:—దనుజాధీశా! తపోధన్యుం డగుమాన్యుండు కుశధ్వజుండు వేదంబు పఠించు వేళ నాపూర్వజన్మతపఃపరిపక్వఫలంబున నే నతనికి నుదయించ నన్వర్థాభిధానంబుగ వేదవతియని నాకు నామ మునిచిరి. తేజవ్వన ముప్పతిల్లినలిటి నసేకులు యౌవనాఢ్యులు నన్ను వరింప నాతండ్రి నిఖిలపాపహారికి హరికిఁ దన కొమార్తె నిత్తును గాని యొరుల కియ్య ననినుడువ సాగెను. అత్తఱి దంభుఁ డను దైత్యుం డొక్కఁ డాచి వచ్చి విగతమనోరథుండై యత్యంతక్రోధం బూని యర్ధరాత్రంబునఁ నిద్రాసక్తుని నాతండ్రిని ఖడ్గమున ఖండింప వెతచే నాతల్లి

చితిఁ జేరి. మజ్జనపనప్రతిజ్ఞఁ గడతేర్తు నని తలంచి వెన్నునిగూర్చి యు
తపం బున్న దానను. కావున దితిజకులాధీశా! నాకర్థిం బాపాపికి సర్పించితి.

అనుబంధము 12.

రావణుండు:—వేదవతీ; ఇది యేమివెఱ్ఱి? హరి - హరి' యని పలవరించుచుఁ గ
కాల మీలీల జపనిష్ఠలఁ దపించుచు నీచెలువంబు కాఱడవిఁ గాచిన వెన్నెలభంగి
రిత్తవుచ్చెద వేల? ఎలనాగా! నీయౌవనంబు పొలిపోయి వృద్ధకాంత
వయ్యెదవు కదా? నిన్ను వెన్నునికి నిత్తు నని నీ మనంబుండె నీతండ్రి దనజునిచే
జంపఁబడినది కన్నులఁగాంచియును ఆహరియే కావలె నని యూరకతపించు
చున్నావు నీ వెంతటిపిచ్చి దానవు? నీజనకు నకంటిననిచ్చి నిన్నును ముంచెనా
యేమి? అన్నుమిన్నా! నీకన్నెఱికంబు సన్నగిల్చెను. నీవు కామించిన హరి
తాను నిజముగ నాకారంబున నుండెనేని బలవంతుం డయ్యెనేని నీజనకునిపై
వైరముఁ బెంచి తలిదేచివధించినదనుజునిఁ బట్టి చీల్చక వదలె నేల? అన్యథా
భ్రాంతి నీ కేల? వయస్త్రైలోక్యప్రతాపాఢ్యుండ. నగునన్నుఁ జూచి ప్రేమించి వరించి
కౌఁగలించి లాలనరతులఁ దేలించి యేలుము. నిఖిలైశ్వర్యంబులు నీకుఁ గరతలా
మలకంబుగ నుండును.

వేదవతి:—రావణా

ఉ॥ భావభవాశుగాలికిని బంధురధైర్యము వీటిపుచ్చుచున్
పావనకీర్తిఁ జిన్మయవిభాసితమూర్తి హరిన్ నతావనున్
దేవుని గా వరంబునను దిట్టఁగ భవ్యమె నీకు! నోదశ
గ్రీవవృథాభిమానమునఁ బ్రేలకు నాలుక త్రుళ్లవెళ్లెమా.

రావణా:—నీకావరత్రుఁ గూతలచే నాదేవుని మహానుభావుని నిందించదజేల? పవిత్ర
మైనబ్రహ్మవంశంబునఁ బుట్టిననీకు నింతమౌర్ఖ్యము తగునా? ఓరీ-రావణా;
అన్వయంబులకు నెల్లనాదికారణభూతుఁ డయిననీతాతను విధాతను గనినవాఁ
డతఁడు కాఁడా? నిఖిలజపతపోయజ్ఞాచారశ్రౌతస్మార్తకర్మఫలసారం బతండు
కాఁడా? రాక్షసోత్తమా! నీయందును నాయందును నిఖిలదేహులయందు నంత
రాత్మయై సాక్షిత్వంబునకు నిలిచినతత్త్వమయుండు శ్రీహరి కాఁడా? సర్వజగ

ములకు నాధారభూతుండయి దుష్టశిక్షయు శిష్టరక్షయు నేయుచు సర్వసముండయి నిగమాంతరహస్యార్థసారుండయియుండు గాంచిన నందుండుమహో దేవుం డతండు కాదా? అట్టిదేవదేవుని నిన్నిమిత్తముగ నీ వహంకరించి నిందించెద వేలో? వలదు - వలదు - వెళ్ళుము.

అనుబంధము 13.

రావణుఁడు:- శా॥ నాతీ వేదవతీ రతీపతియుపన్యాసంబు చర్చింపఁగాఁ
చేతోవీధినిఁ గోరి నీసరసనిల్చెన్ గాని యీరావణుం
డాతాటోటులమాయగాని హరి వేదాంతోపవాదంబులన్
నీతో సల్పఁగ రాడు చాలు నిఁక నీనీత్యోపదేశంబులన్.

నాతీ! వేదవతీ! రతిపతి సంగరచమత్కార రహస్యార్థ సారవివాదంబునుం గూర్చి నవిధుల నాచరణానుభవంబున సిద్ధాంతీకరింప నీసరసం జేరనాడను గాని యొచ్చటనుం గానరాక మూలమూలల డాఁగి మున్నీటిలో మునిఁగి తేలుచుఁ గాలము గడపు టక్కులమారి హరినిగుఱించిన వేదాంతోపన్యాసంబులు నీవలన వినవలయు నని నేఁ గోరను. చాలు - చాలు ఈకలువాయినీతివాదములు రమ్ము. నీవీబంధవిముక్తిఁ గోరుచు దపించుచున్నావు. నేను ను నీవీబంధవిముక్తిఁ గని సుఖింప నపేక్షించుచున్నాను. శబ్దస్వారస్యంబున మనయిరువురిధర్మం బేకమైనది. హరిభజనాపరవు నీవు. హరికుమార భజనాపరుఁడను నేను. ఇందు మనయిరువురి యిష్టదైవంబులు వేఱైనను భజనాపరత్వగుణము సామాన్యముగనున్నది. కావున నీ విఁకఁ గుతర్కంబులు మాని రతితర్కంబు సలుపుము.

వేదవతి.— అనుబంధము 14.

ఓరీ! పౌలస్త్యవంశదూషణా! నీపాపివచనంబుల నన్నేల రోయించెదవు? నీవాక్యంబులు నేసహింప నోప. నామేను నాజవ్వనము నామనోగతులు నాయిచ్ఛాభిమానంబులు శ్రీహరికి ధారవోసితిని. ఇఁక నీదుష్కాంక్షలు విసర్జించి పెద్దలు వర్తించుమార్గం బనుసరింపుము. నన్నుఁ జెనకకుము. నే వెళ్ళెదను.

రావణుఁడు.- అలినీలాలకజాలా! అలరులవిలుకానిములుకులకుఁ జిక్కి యలసటఁ జెందు నేను నిన్ను బలాత్కారంబుననైనఁ గలయక ఱిత్తఁగ పోఁగలనా? నాగ

వేణీ! ఇదిగో నీవేణిం బట్టి యీడ్చుకొని పోయెద. (అనుచు వేదవతివేణిం బట్టి యీడ్చును. వేదవతి విదలించి విడిపించుకొనును. వేణి యర్ధము తెగి రావణుని చేతం జిక్కును. వేదవతి వహ్నిగుండముసరసను జేరి)

వేదవతి.— అనుబంధము 15.

ఓరీ! దుష్టాసురా! రాక్షసాధమా! పౌలస్త్యవంశకంటకా! మదీయకోపదహన క్రూరార్చుల నిన్నుం దహింపం జాలుదు. ఐనను శాపఫలలోభంబుచే దానిం బడలితి. పాపాత్ముండ వగు నీయుపవ్యాస్తమున శ్రీనారాయణార్పణంబుగ నేను చిన్నతనమునుండి పునీతముగ నుంచిన దేహమును నంటితివి గాన నేనిక యీ శరీరంబున నిలువంజాలక కోపాగ్నికిం దోడగు నీ హోమాగ్నియందు నాశరీరంబు వేల్చి శుద్ధిపఱచుకొని పునర్జన్మంబున అయోనిజత్వంబున నిద్ధరఁ నీబంధు పుత్రమిత్రానుజ సహితముగ ద్రుంప రాక్షసకులమృత్యువు నై శ్రీహరికిఁ బ్రేయసి నై పుట్టెద.

ఉ॥ సత్యవచోనిరుంధి గను సారసనేత్రు మదీయభర్తగా
నిత్యము నే మనంబునను నిల్పుచు భక్తినిఁ గొల్తు నేని యీ
దైత్యకులేశుఁ గ్రూరు ఖలు ధర్మవిహీను వధింపఁగా భువిన్
మృత్యువుగా జనింప నిదె మేను దహింతును వహ్నిలోపలన్.

(అనుచు వహ్నిలోపలఁ బడును.)

రావణుఁడు.—అహో? యీస్త్రీ యెంతటిసాహసి తనప్రాణిక రుటులజరుప్తనో చూచెద ఇఁకఁ చంద్రలోకంబుఁ జేరి యీచంద్రుని జయించి వచ్చెద.

(నిష్క్రమణము.)

శ్రీ

శ్రీ రా మ జ న న ము.

ద్వితీయాఙ్కము - ప్రథమరంగము.

(నారాయణుఁడు లక్ష్మీసహితుఁడై క్షీరసాగరమున శేషశయ్యపై యోగనిద్ర నొందు చుండును. ఆదిలక్ష్మి మేల్కొలుపుల నాతని హెచ్చరింపుచుండును.)

లక్ష్మీదేవి.— అ ను బం ధ ము 16.

ప్రాణనాథా, త్రిలోకకంటకుఁ డగురావణుని బాధచే మూడులోకంబులు జలదరించెను. దిక్పాలకు లెల్లరు దిక్కు లేక స్రుక్కి దిక్కుదిక్కునకుఁ బఱు గిడిరి. దీనతఁ జిక్కిరి. మునిజన మెల్ల దమతపోధనమును వీఁగి తనువులు బాయ సాగిరి. దేవా, మాన్యులైన మానవు లెల్లరు దానవులకుఁ జిక్కి దీనత స్రుక్కి దితిజాలపదసేవను గుందుచు భ్రమియు చున్నవారు. దేవా? ఆదిదేవా? మాయాతీతదివ్యవిగ్రహా! సర్వప్రపంచభాండభాండోదరా? నీ అతులితయోగనిద్ర చాలింపుము లెమ్ము.

బ్రహ్మ.—ఆదిదేవా, వందనంబులు.

సీ॥ ఏమహాత్ముఁడు సోమకాసురుఁ జీల్చి
వేదావళినిఁ దెచ్చి మోద మొసఁగె
ఏదివ్యవిగ్రహుఁ డాదికూర్మం బయి
బ్రహ్మాండభాండభారంబు మోసె
ఏదేవదేవుఁ డా హేమనేత్రునిఁ గూల్చి
భూదేవిబాధలు బోవ నడఁచె
ఏపరమాత్ముఁ డా హేమకశ్యపుఁ జీల్చి
ప్రహ్లాదు నాహ్లాద భరితుఁ జేసె

గీ॥ ఏపరంజ్యోతి యాబలి నేపు మాపి
సురవరోదారభాగ్యంబు స్థిరత నిలిపె

నట్టిదేవాధిదేవు దివ్యావతారు
నతుల నుతులను హితనీతిమతినిఁ గొల్తు.

దేవా! మున్ను నీద్వారపాలకు లగుజయవిజయులు మునిశాపతప్తు లై మూఁడు జన్మంబులవఱకు దానవజన్మం బెత్తి నీకు శత్రు లై నీచే వధింపఁబడుదు రనువాక్యం బిపు డేల నీవు మఱచితివి? వారు తొలిజన్మంబున హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశ్యపులను దానవు లై సర్వప్రపంచంబును నొక్కమై బాధింప నీవు కరుణార్ద్రదృష్టిం గని వరాహ నారసింహావతారంబు లెత్తి వారిం జండినవిధంబు మఱువుదగునే? ఈజన్మంబున వారే రావణకుంభకర్ణ నామంబులఁ బ్రపంచంబును బాధించు చున్నవారు. ఆరావణుని బాధ యగ్గలం బైనది. వాఁడు పనుగఁ గూర్చి ఘోరంబగు తపంబుఁ జేసి తనశిరంబు లొక్కొక్కటి తఱిఁగి నాకు నై వ్రేల్చుచుండ జాలిచే నేను వాఁడు గోరినవరంబు లొసంగితి. వాఁ డావరబలగర్వోన్నతుఁడై నన్ను నైనను లక్ష్యపెట్టక సాధుజనకంటకుఁ డై ప్రపంచంబును బీడించుచున్నవాఁడు.

అనుబంధము 17.

దేవా, నినుఁ దప్ప వానిగర్వోద్ధతి నణఁచువాఁడు వేఱొకఁడు లేఁడు. ఇక్ష్వాకువంశమునందు సర్వభూతంబులకు క్షేమదాత వగుట యే గాక సత్యవాక్య పరిపాలన చేసిన వాఁడ వౌదువు. దేవా! లెమ్ము! నీ యోగనిద్ర చాలింపుము.

ఇంద్రుఁడు.—(వందనంబు లిడి)

మ॥ మును క్రూరాసురహేమలోచనుని నిర్మూలంబుగాఁ జీల్చి యా
దనుజాగ్రేసరుసోదరుం దునిమి తత్సంతానసంజాతపా
వనబాహాబలశాలి యాబలిని గర్వంబాఱఁగాఁ ద్రొక్కి, జీ
వనదానం బిడి కావవే సురల? దేవా! లేవవే! బ్రోవవే.

ఆదిదేవా! నీ మాయానిద్ర చాలించి మము నేలుము. దేవా! దీనులము. అనాథులము. మముఁ గాపాడుభారము నీయది. మున్ను రాక్షసకులప్రసూతు లై క్ష్మాతలము బాధించు చున్న హేతిప్రహేతుల రూపుమాపినది నీప్రతాపంబు గాదే? మాల్యవదాది రాక్షసోపద్రవమును బాపి సర్వలోకక్షేమకరుఁడ వైనది నీవు గాదే? దేవా! ఆదర

National Library,
Calcutta-27. 3234 dt 26.12.57

వుం డీవిధాతవరగర్వబలంబున నత్యుద్ధతుఁడై తననిరర్గళభుజార్గళబలంబున సర్వ లాచలంబుల కందుకక్రియ నెగరవేయుచు నంబరమార్గంబునఁ జనియెడి సురగరుడ గంధర్వుల విమానంబులు నేలం గెడుపుచు వనవాసతపితతాపసులపైఁ దరుమూలంబులు బడవైచి పరిహసించుచు నష్టదిక్పాలవరులకుఁ గన్నకష్టంబు లిడుచు లోకంబులు బాధించుచున్నవాఁడు. వానిబాధికోర్వక పురంబులువీడి సర్వనిధనంబుల విడనాడి నిలువ నీడ లేక విశ్రమింపవీలు లేక వెంటఁజొచ్చు జోడు లేక దిక్కుగానక బలుబడలి దేవా నీసన్నిధిఁ జేరితి. ననైటుల గాపాడెదో యది నీభారము, ఇఁక నుపేక్షఁ జేసితివో సకలసురలునను గూడి ప్రాణాపేక్ష వదల దగినవారము. దేవా! రమ్ము. నీయోగనిద్ర చాలించుము.

యముఁడు.—[నమస్కరించి]

శా॥ ఖద్యోతప్రతిమాన తేజుఁడగు దుర్గర్వోద్ధతిన్ నిక్కుచున్
విద్యుత్కేశునివంశజాతు లమరద్వేషంబు సాధింపఁ గ్రా
ర్యోద్యోగంబులు సల్ప దేవతలు కుయ్యో యన్న లాలింపవే
సద్యోజాతదయామతిన్ మనుపవే సౌభాగ్యము ల్గూర్పవే.

ఆదదేవా! ఈదండధరాధికారంబు రావణదానుఁడైన నాకు నేల? అయ్యో! ఆ దశగ్రీవుండు దుగ్గాంతకంతుహరదుర్దాంతకృపావంతుఁడై యుద్ధంబున మృత్యువుం గెరి పోరున నమ్ము దూలి తనబలంబున నను నోడించి సమస్తజీవకోటినిఁ గారాగార విముక్తులం జేసి సర్వప్రాణిసంచయమునకు దండధరుఁ డగునన్నుఁ దనమందిరద్వారపాలకుఁ దగుబెత్తపుబానిం జేసి బాధించుచున్నవాఁడు. నినుఁ దప్ప యీబాధనుండి నను దప్పించువాఁడు మఱియొక్కండు లేఁడు. దేవా! లెమ్ము.

కుబేరుడు.— హ రి గ తి ర గ డ.

అజరుద్రార్కానిల చంద్రానల యతిముఖ్యాశ్రితగర్భకటాహా
నిజభక్తజనాఘవినాశనకర నీరజచక్రగదాంచితబాహా
క్షీరాంబుధిశేషఫణీరత్న శ్రీరుచివిలసితపేశలవక్షా
నీరేజాలయసేవాపరవశ నిగమాంతాకల్పితమునిశాయ్యా

సాత్త్వికరాజసతామసగుణగణ సర్గోత్పత్తిస్థితిలయకారణ
తత్త్వజ్ఞానోదితవైరాగ్య ద్రవ్యాలయసింహాసనపోషణ
మాయాకారణ మాయానికారణ మాయాజనితనినాదవినోదన
ఆయతశబ్దోద్భవితాకాశా యంబరసంభవితాతతపవనా
పవనజనితసంభావితతేజా భాసితతేజోద్భవజలరూపా
భువనోద్భవసకలస్తుతభువనా భూతేశస్తవనీయకలాపా
పంచగుణాతతయోజితకలలా ప్రాంచత్కలలాభోద్భవత్రిభువన
వంచననారాధ్యగరూపాయుత చారుశరీరా హరి నారాయణ
నిద్రాహారవిహారవివర్జిత నియతివ్రతసంపూజితచరణా
భద్రగుణైకాశ్రయ వైకుంఠా భావుకదా భవరోగనివారణ
విందుగ విందును నాపేనుల గోవిందా నీ దగు భవ్యచరిత్రము
సందేహము లేకుండును నందును సంకర్షణ నీమహిమ పవిత్రము
నారాయణ దానవదానవత్వకై నానారూపులుపూనవె భువిమును
ఆరావణుఁ డిశునారాటంబులు హావిలపింపఁగ నలవియె నాకును
శంకరువరగర్వాంకితమతియై అంకాపాంకములకటాసల్పెఁడు
లంకాపురి నకళంకపుసిరి నిశ్శంకతఁగొనె మనిశంకక క్రూరుఁడు
సురవరదా! విను సుశ్రీకృతిపోలితి సూరివినుతకరుణింపుమదయనను
అరవిందాయతనయనా నీకివె అతిశయమగునతులర్పించెదఁ గను.

దేవా! పౌలస్త్యనకు వరపుత్రుఁడనై బ్రహ్మవరప్రసాదలోకపాలకుఁడనై బహుధనాధీశ్వరత్వంబున ప్రాముఖ్యుఁడనై లంకాద్వీపంబు నేలుచు సుఖాబ్ధిం దేలుచు నుండ నాయనుజుఁడు దశగ్రీవుఁడు దుర్వారగర్వపూరితుఁడై విధాతవరమదోన్మత్తుఁడై యీశ్వరవరప్రసాదసాధిత చంద్రహాసుఁడై నను వరకుఁగొనక లంకాపురినుండి నను వెడలఁగొట్టి నన్నలకాపురిఁ జేర్చెను. అంతైన సుఖంబున నుండ మన్ననో నిర్భాగ్యుఁ డగునాకు నది రోయల యని నాతురి మట్టడించి పోరి నన్నోడించి దేవవరప్రసాద

జనితం బగుపుష్పకవిమానం బపహరించెను. ఏది పోయినను పాపంబున నుండియుండెడి మన్ననో మొన్నటిదినంబున నే నాకోడ లనురంభను విలాసనంరంభను సూరుకోతరంభను కామశైలమార్గంబునఁ బట్టి బలాత్కారంబున భోగించెను. అయ్యో! ఇంతటియవమానకరం గెక్కి ప్రాణంబున దక్కినవాఁడను. దేవా! నీ కపుడు పేక్షించిన దిక్పాలకు లెల్లరు ప్రాణాపేక్ష వదలవలసినవారుగా నున్నవారు. అది దేవా! నీయోగనిద్రకిఁక సెలవిమ్ము. ఆ రావణుని లోకవిద్రావణుని నమయింపుము. లోకత్రయమును రక్షింపుము.

వేదవతి.—[లక్ష్మీదేవికి వందనంబులిడి.]

చ॥ మురియుచు ముజ్జగంబులును ముద్దులు గుల్కుచుభద్రభోజ్జలో
దిరుగుచు నుండు భూరితరదివ్యవిచిత్రము గాంచి మెచ్చ హ్మా
త్సనిజమందిరంబునను సార్థకనామము చెల్ల నిల్చు నీ
చరణసరోజముల్ మదిని సారెకుఁ దల్తును దేవి! బ్రోవవే.

జననీ; త్రిలోకమాత వై యిరు దండి నీసంతానంబు పుణ్ణ సంకటించు చుండ దయావిహీన వై యుంటనమ్మం చనే? లోకరక్షణార్థ మై త్రిలోకపూజితుండగు నీపురుషుని బరిఁగొల్ప వేల? ఇందఱు దిక్పాలకులు మొఱలిడి లేపు చున్నను నీమాయలోఁ జిక్కి యోగనిద్రఁ జెందినవీప్రాణకాంతుని మేల్కొలుపవేల? (శ్రీహరికి వందనంబులిడి) దేవా! బహుదినములనుండి నీకున్నై తపం బొనర్చినవేదవతిని చేను. నీకృపాకటాక్షవీక్షణంబుల కున్నింపవేల?

రగడ.

జయజయకృష్ణా జయరోచిష్ణా జయజయరక్షోకులశోచిష్ణా
జయజయజిష్ణా జయభ్రాజిష్ణా జయ తాపసహృద్వనవర్ధిష్ణా
జయజయశౌరీ జయదైత్యారీ జయజయసురసంకటపరిహారీ
జయనుతసూరీ జయగుణహారీ జయజయత్రిభువనబహుసంసారీ
జయవనమాలీ జయనుతశాలీ జయజయవనజాలయహృత్కేలీ
జయఘనశీలీ జయనయశాలీ జయజయదానవగర్వోన్మాలీ

జయసురసేవితా జయవిఖ్యాతా జయజయలోకత్రయనిర్మాతా
జయజయత్రాతా జయవిజ్ఞాతా జయభవభయహరలోకాతీతా
జయదామోదర జయలోకోదర జయజయదరకరధరక్షీరకర
జయజయశ్రీధర జయసుకరశ్రీకర జయజయమునిజనమానసమందిర
జయనారాయణ జయనతపోషణ జయజయసురవరహృత్పరితోషణ
జయయరక్షీషణ జయరువిభాషణ జయజయవివిధాగమపరిభూషణ
నతుల నుతుల నే నతిశయనయమతి-పతిగా నిను నేఁ బడయఁగఁదలఁచితి
గతి గా నని నతి గానవె శ్రీపతి-అతులిత మగునీయడుగుల బ్రాలితి
దశవదనుఁడు మరునకుఁ గై తవిలెను-కృశనైతిని గను కేశవకనులను
వశమగు నేయుఁకవసుధను మనఁగను-పశుపతిసఖ నేఁ బ్రాణము నిలుపను
సురవరవరదా-నోలి తినయఁగను-శుభములనొసఁగుమ గ్రుక్కింపకనను
పరమపురుష నాభావమున న్నిను-పరిపరివిధముల నే భావింతును.

ఆదిదేవా! నిరుఁగూర్చి ఘోరతపం బొనరించి నన్నుం జామాతఁగఁ జేకొన గాంచిన కుశధ్వజుని కూఁతుర నై నిను బతిగాఁ బడయుకుతూహలి నై తపం బొనరించుచుండ దుష్టాసురుండు రావణాసురుని కేళికి రమ్మని నా వేణికఁ బట్టి యీడ్వ వాని పట్టుఁ దప్పించుకొని నాక్రోధాగ్నికిఁ దోడుగ యోగాగ్ని ప్రజ్వలింపఁ జేసి నిను వాక్కునుండి భూలోకంబున నీవు బల్మిగ బుట్టి సకలస్యుఁ బుత్రమిత్రానుజసహితముగఁ దునుముదు నని ప్రతిజ్ఞఁ బలికితి. త్రిలోకాధినాథా! నాప్రాణనాథుండ వై నాప్రతిజ్ఞఁ నెఱవేర్పుము. కాదేని యీ నాప్రాణంబులు నీకు నిప్పుడే యర్పించెద.

రా గ మా లి క.

సీ॥ శంకరాభరణవిస్తారశయ్యాంచిత
సంకటములను బాపుసమయ మిదియె
దురితనని యెన్న దుఃఖము నాటకు
రంజితశుభగాత్రరమణి నేను

కేదారవరసఖ పో దారి గనను
నాదరమతి నన్ను నాదరింపు
కన్నడలకుఁ జిక్క సన్నగిల్లితినయో
నిన్నాశ్రయించెద నీరజాక్ష.

గీ॥ భైరవీప్రియ ప్రియమిత్రే భయముఁ బాప
నిన్ను భావింతు దలతును నిజముగాను
నురటి విసరుదు జగతికి శుభము లిచ్చి
రావణునిఁ ద్రుంచి లోకము బ్రోవు వేగ.

అ ను బం ధ ము 18.

నారాయణ:—(నిద్ర లేచి యెదుట నున్నదిక్పాలకులఁ జూచి) దిక్పాలకులారా! అదశగ్రీవునిభీతి మీ కికవలదు.

ఉ॥ చాలును భీతి మీ కిఁక దిశాపతులార పురంబుఁ జేరుఁడీ
మే లగు నేను నీలలన మేదిని మానవజన్మ మెత్తి ది
గ్జాలము రంజిల్ల దనుజకాంతుని జిల్తుము నాకుఁ దోడుగా
నాలమునందు సైనికులు నై భువిఁ బుట్టుఁడి మీరు కీశులై.

దిక్పాలవరులారా! మీ కథయంత విసంగితి. నే నీయోగనిద్రలో నున్నను రావణునుండి మీకుఁ బ్రాప్తించినమహోపద్రవములు నే నెఱుంగుదు. ఎట్టివారికిని కాలపరివర్త్యం బగువఱకు దక్కదు కావున అట్టికాలంబు నిరీక్షించుచు సంతసవఱకు నిరీక్షించి యుంటిని. ఈ వేదవతీశాపోగ్ర తప్తుఁడై దినదిన మారావణునిబలంబు తగ్గుచున్నయది. వేదవతి కేవలస్త్రీమాత్రం బనరాదు. ఇందిరాంశ జనిత. అదశగ్రీవుండు ప్రతాపోన్మాదమత్తుఁడై విధాతనుండి వరంబులఁ బడయునపుడు సమస్తచరాచరభూతకోటినామంబులు వచించి వారినుండి తన కెట్టిహానోపద్రవము కలుగనటుల కోరెను. నరవానరులఁ దిరస్కారభావంబునఁ జూచి వారినుండి తనకు

సురలములు రాక్షసుల వశంబు. లభియుఁ దర్యాప్తి. కావున యీ వేదవతి తపస్సాధనకును బ్రహ్మాదరామకులకును పొందువడుకుటులనే మానవశరీరం బెత్తి యీ స్త్రీమూలంబున రావణునిఁ బరిమార్చెద. సకలదేవతలు వానరరూపంబు లెత్తి మాకు సైనికులుగఁ దోడ్పడుఁడు. ఇందుకుండ మీకు సెలవిచ్చెదను.

దిక్పాలకులు:—(ఎల్లరు వందనంబు లిడి వెళ్లిపోదురు.)

(లక్ష్మీదేవిం జూచి) సుందరీ! నీవు కొన్నిదినంబులు నీయంశంబు వేదవతి యందు జేర్చి యారూపంబున భూలోకంబునం బుట్టి నాకు సరిగా నుండుము.

లక్ష్మి.—

అ ను బ ం ధ ము 19.

ప్రాణనాథా! త్రిలోకరక్షణార్థమై నీ వెన్ని యవతారంబు లెత్తిన నాయా యవతారంబునకుఁ దగినట్లు నేను స్త్రీరూపంబు లెత్తి నీకు సహధర్మిణిగ నుండుట నాకు విధాయకము. కావున నీయానతి శిరసావహించి చేసెద.

నారాయణుఁడు:—[వేదవతిం జూచి]

అ ను బ ం ధ ము 20.

వేదవతీ! నీ విప్పుడు భాగ్యవతి వైతివి. నీ తపస్స్వాభీష్టంబు ఫలించె. నీవు దక్షిణాబ్ధి సమీపంబున మారునకోపవనంబున ఒక్క మందిరంబులో సుందరరూపంబుఁ దాల్చి యుండుము. ఆ దశగ్రీవుండు నినుఁ గొనిపోవును. అప్పుడు నీవు కోపంబు బూని యిమ్మున్ను జేసినకలహంబు నాటి కేర్పుటకై నీ పుత్రమిత్రకళత్రాదులతో నీచరిని వారింప బుట్టిన మృత్యుకన్యక" నని వానిం జెదరింపుము. వాఁడు మనంబునఁ జెదిరి నీరూపు మాన నొంచి యొక పేటికలో నిన్నుంచి సముద్రంబునఁ బడఁ ద్రోయును. ఆ పేటిక జనకభూపాలుం డేలుమేదినిలోఁ జిక్కఁబడును. కాలక్రమంబున నాభూపాలుండో నదృష్టయజ్ఞవాటికయం దుద్భవింతువు. సీత యనునామంబున జనకభూపపుత్రివై యుందువు. భూలోకంబున రామావతారం బెత్తి దశరథమహారాజునకు పుత్రుండనై నేనుబుట్టి నినుఁ బెండ్లియాడెద. నీవలని దానవకులనాశనం బగు. కావున నీవు నెమ్మదిగ భూలోకంబుఁ జేరుము.

వేదవతి:- ఉ॥ మానవతీమనోభవ నగమాధవ మానినీమనోంబుజోద్భవా
దానవవంశవర్గపరిదారక భూరిభవాబ్ధితారకా
భానుతకీర్తి పుణ్యతమపూజితపాదయుగా సువర్తిరో
దీనజనార్తిశోషణ సుధీజనపోషణ నీకు మ్రొక్కెదన్.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వి తీ యా ం క ము.

అం గ దే శ ము.

పు ర జ ను లు.

బ్రాహ్మణుఁడు:—హా! హా! ఈ దుర్భిక్షదోషంబున దేశశోషం బుత్పత్తిల్లెను. అనావృష్టి కారణ బలమై జనులకు నాహారపదార్థంబులు దొరకక కష్టపడ సాగిరి. కొందఱ కాహారంబు లేక కృశించి జీవచ్ఛవులై యెముక లెక్కపెట్టి లేవ లేక కూర్చున్న చోటనే వాపోవుచున్నారు. కొందఱు దాహపీడితులై పానీయంబు దొరకక నాలుక యంగిటి కంటి యూపిరి యాడక ప్రాణవాయువులు గోల్పోవు చున్నారు. కొందఱు తమకన్నబిడ్డల కాహారంబు లేక కృశించి చచ్చు చుండ నాదుఃఖంబు చూడనోపక బావిలోఁ దుముకు చచ్చుచున్నారు. కొందఱు తమ కెప్పుడయినను మంచికాలము వచ్చు ననెడియపేక్షచే నాకలముఁ దిని ప్రాణములు బిగబెట్టికొని యున్నవారు. అయ్యో! యింతటియనావృష్టి కీరాజ్యంబునందుఁ బుట్టుటకుఁ గారణం బేమో తెలియకున్నది. రాజా ధర్మాత్ముఁడు. పురోహితుఁ డాచారశీలుఁడు. దోషనివారణార్థము రుద్రాభిషేకంబు లేమి, జపతపపారాయణ లేమి యనేకంబు లొనరింపఁ జేసిరి. ఏమి చేయవలెను. ఈ రాజ్యంబు వదలి యన్యరాజ్యంబుఁ జేర పోవలెం దని రాజుగారి నిత్తడే నైకోయి సెలవడిగెద. "జీవంభద్రాణిపశ్యతి" యను లోకోక్తి లేదా?

వైశ్యుఁడు:—అప్పా! ఎంతకష్టకాలము వచ్చెరా? ఎవరిని నోరుకొట్టిరో యెవరిని మోసగించిరో యిటులనోకష్టపడి సంపద నార్జించుచున్నారు. ఏమి

ఫలము? దినదినము బీదసాదల నోరుకొట్టి సంపాదించినద్రవ్యము రాత్రి కటు మాయమై పోవుచున్నది. నేను పగటి మేటుగాడను. నాయబ్బలు రాత్రియేటుగాండ్లు. కొందఱు నాయింటి చుట్టు నున్నారు. నిన్నటిదినము సోమయాజుల మహావధాను లారుతేర్ల బంగారు తెచ్చిరి. దానిని నాత్రాసులోఁ బెట్టి మూడుతేర్లగాఁ దూఁగి తేరుబంగారువెల యిచ్చితిని. ఇటుకష్టపడి సంపాదించి పెట్టెలో భద్రపఱచిన బంగారు రాత్రిపెట్టెలోనుండి నాయింటి బంగారుతోఁ గూడా మాయమైనది. ఇంటికిఁ దూటుపడినది. బీగముచెవులు భద్రముగ నావద్దనున్నవి. ఏటులనో పెట్టె తెరవఁబడినది. నేను ముందటినుండి తెకఁటే నాయబ్బలు వారు వెనుకనుండి తీయుచున్నారు. నాయదృష్టము మంచిది మా వెంకిగానికి దైనయవస్థ వాకిఁడెప్పెను. వెంకిగానిఁ గంబమునకుఁగట్టి వానిచేతినుండే తాళముచెవి యిప్పించుకొని వానికంటియెదుటనే పెట్టెతెఱచి సొమ్ములన్నియును వారికి సరిచూచి తీసుకొని తమదారి తాముపట్టుకొని వెళ్లిపోయినారు. పాపము. తెల్లవాళ్లు వానియవస్థ దయ్యాలోల్లరు. వానిపెండ్లాము పడినబాధ చెప్పుకొనుటకు నసుబాటుగ నున్నది. అందఱు దబ్బగారు చెలరేఁగి నపుడాయమ్మ నాకేమిచేసును? మర్యాదగఁ గాలముగడపు నమయము కాదివి. కొన్నిదినములే రాజ్యము సురితమగువఱకు నే నెచ్చటికైనను లేవ రాజాగాం సెలువడిగి వచ్చెద. పోయెద.

శూద్రుఁడు:— అనుబంధము 21.

అయ్యో! వానదేవుఁడా అయ్యో! వానదేవుఁడా; మాపై యేల క్రితిరాదు. దేవుఁడా; కాసుటకు కొంచెము నీరయినను యివ్వరాదా? ఆ అన్నోరు తెఱచుకొని యున్నానే. నా భూమి సైతము బీటలువారి పాతాళానికి నోరుతెఱచినదే. నాయబ్బలవాటి సొమ్ము తఁయు నూడ్చి అలికిపెట్టితినే? ఈ దినము నాపిల్లల నెటుకాపాడుదును? దినగండ మైనదే! పాపిముండాకొడుకు బాపనవాఁడు పంచాంగం చూచి చూచి బాగా వానకురుస్తుందని మొత్తుకొని నాలుగు తేర్లగింజలు దొబ్బుకొని వెళ్లెనే? వానిమాటలు నమ్మి యింటిలో నుండి గింజలు యెదురుపెట్టి భూమి పాకుచేయించితిని. అయ్యో! నా బనప్పగా రందరు ఆకలి పడుపై లేవ లేక పడినారే? నాపొనమునకు నుండిన గంగడు దొర్లుచు

వీరో గడ్డో యనుచు గుద్దుపెట్టెను. ఏమి సేయుటకు దోచదు. నా దొర య్యావద్దకుఁ బోయి గింజలు లాగుకు నడిగెద. ఇచ్చినా సరి. ఇవ్వనిచో గొన్నిదినంబు లీదేశము విడిచి పోయెద.

దొంగలు:— అనుబంధము 22.

ఎల్లిగ:—ఓరీమల్లుగా; హా- హా- హా. బరమూ - బరమూ యని యెల్లరూ గొట్టుకొనుచున్నారే. బరమనఁగా నేమరే? మనకు బరమురే గిరమురే.

మల్లిగ:—బతికి నన్నిదినములు ఇటులే యుండినచో బాగతే! మాము యిప్రకు చేసేపని చేసుగ నున్నదరే. మా యబ్బ తాను తెంచా; దినమెల్ల పనుము వంచుకొని కరాము తీస్తే రెండుసేర్లగింజలు కూలియిచ్చుచుండ్రి. ఇపుడో ఒకరేయి రెండు తాసులు కష్టపడితిమో సాహుకార్లయి పోతిమి.

ఎల్లిగ:—అవునరే మొన్న సూడి. ఆ వెంగాణిశెట్టిఁని రొట్టుల చేస్తిమి. పగలు పోయి అడిగితే ఒకఆకు యిచ్చేది లేదు పో యని కసిరిచేసెను. రేయికంబమునకు కట్టినప్పుడు చూడరే ఇదిగో బీగముచేవి అదిగో పెట్టె. అల్లదిగో నా పెండిలా మని కూతలిడెను. సొమ్ములు తీసుకొమ్మని చెప్పెను.

మల్లిగ:—వానియబ్బకొడుకు వాడు చెప్పితే నేమి చెప్పకపోతే నేమి? చెప్పక పోయియుంటే వానిప్రాణము తీయుచుంటిమి. వరే యెల్లుగా మా కీమద్దుల చ్చేమేమి లేదు గాని మాకల్లుచెల్లు యొండిపోవుచున్నాదే. ఏమి సేతము. చెక్లెండిన కల్లు లేఁ మాకంద లెండనే.

ఎల్లుగా:—మల్లుగా. నీ కేలరా ఆ బీతు. మనయీడి గొల్లారప్ప ఎక్కడినుండియైనను ఆకసమునుండియైనను పాతాళములోనుండియైనను తప్పెటలు వాయించుచు తెప్పించును.

మల్లిగ:—ఒరీ యెల్లుగా. ఆకసములోను పాతాళములోను మనకొల్లారప్పకు నేస్త గాండ్లున్నారేమిరా?

ఎల్లుగాడు:—అవునురా. ఆకసములోనియుందప్ప పాతాళములోనిబలెప్ప భూమిలోని కొల్లారప్ప యెవ్వడో జనములో అన్నదమ్ములఁట. అక్కడ లేక పోతే

యెక్కడినుండి తెప్పించుకుంటారు. ఇక్కడ లేకుంటే అక్కడినుండి తెప్పించుకొంటారు. వాండ్లకు జమాఖర్చు లెక్కలున్నాయటే.

మల్లుగా:—అటులైన మనకు పోయినపని ఆయె. బాగా తప్పత్రాగి తందనాలపాటలు పాడుదాము రావలె.

[నిష్క్రమణము]

తృతీయ రంగము.

అంగ రాజ్యము.

(రోమపాదుడు - సుబుద్ధి - సర్వజ్ఞభట్టు - ప్రతీహ - సేవకుడు - భోగంరంగసాని వీర్లవాండ్లు - పురిజనులు.)

రోమ:—ఉ॥ ఎక్కట భూజనాళికిని నార్తికరం బగుచున్న మిన్నెడ
త్రిక్కటితోసెగ దురంతముగఁ గీడులు సంభవిలెన్ గృషీవలుల్
దిక్కు మరేమి గానక మదీయపురంబు నశుభం బటంచు డా
య్యెక్కడి కైనఁ బోవ మది నెంచిరి దోఁపదు నాకు నెద్దియున్.

సుబుద్ధీ! రాష్ట్రజనులు పడుబాధలు కనులార గని వీనులార విని నే నెటు సహింతును. ఈ మనఃదుఃఖం బహోరాత్రంబులు నామానస మంతట కర్తవ్యంబు దోఁపక యున్నది. జలాశయము లన్నియు జలవిహీనము లయ్యెను. జనులు జీవచ్ఛవులై కంటఁ బ్రాణంబుల నిడికొని యున్నవారు. రాష్ట్రంబున నెచ్చటనో యఘోరకలుషకర్మంబు జరుగుచున్నదని నాకుఁ దోఁచెడు.

సర్వజ్ఞభట్టు:—మహాప్రభూ! ఈయనావృష్టికోశం ఈతిబాధలలో నొక్కటిగ నున్నది. ఈదోషంబు మూలముట్టంబుగఁ బోఁదట్టుటకు దైవానుగ్రహ మావశ్యకము. దైవానుగ్రహమునకు మూలకారణ మర్చనావిధి. ఆయర్చనావిధు లీరీతి నుండవలయును.

ఉ॥ భాసితభక్తియుక్త మగుభావభవారికృతాభిషేకముల్
వాసిగ హేమనిర్మితనవగ్రహవిగ్రహశాంతి హోమముల్

భూసురకోటిఁ దృప్తిగను భూరిగజాంబరదానముల్ మహా
గ్రాసనివారణైకసుకరం బగు సాధనముల్ ధరాధిపా.

నృపాలా! యీరీతి ఆపత్సాధిపేక హిరణ్యదాన గోసర్వదానాదు లొనరించినచో ననావృష్టిదోషంబు పరిహరింపఁబడును.

బ్రాహ్మణుఁడు:—(బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు ప్రవేశించి) మహాప్రభూ. జయశీలుఁడవు గమ్ము.

రాజు:—బ్రాహ్మణోత్తమా; నమస్కరించెద.

బ్రాహ్మ:—నృపాలా! భాగ్యారోగ్య చిరాయువులఁగలిగి బ్రతుకుము.

మ॥ అవనీనాథ కృపామతిన్ గనుము కుయ్యాలింపుమా మన్నవమా
వివిధోపద్రవకారణం బగుచు దుర్భిక్షంబు వ్యాపించె నీ
భువి; నన్నంబును లేక పిల్లలయి వాపోవన్ గనన్ సాధ్యమే
జనసత్వంబులు తగ్గె మాకుఁ గను రాజా! ప్రోవుమా దీనులన్.

భూమిపాలా! మేముపడుబాధ లపారంబెఱుంగుము. అయ్యో! పేదతనంబునకుఁ జేరికగఁ గడుపునిండఁ బిల్లలుగలవానిని నేను. పసిపిల్లల పోషణార్థమై యింటిలో రెండావులు గట్టుకొనియుంటిని. వానికిఁ దిండికి గడ్డి లేక యవి నవిసినవిసి బక్కచిక్కి చచ్చెను. పిల్లలకుఁ బ్రాణములేక తినను తిండి లేక విసవిస మొకరిపై నొకరు పడి యేడ్చుచున్నవారు. తిండి కరువుభారినయి కృంగి దారిద్రుఁడనైతిని. చేతనున్న సొమ్మంతయు నన్నగిల్లి వారికిఁ గడి లేక వార్ధక్యంబున నిట్లైతిని. ఏమి చేయుదు? నృపాలా! సెలవిచ్చినచో సుభిక్షముగ నుండుచుండియుండు దేశమునకైనను బోయి కొంతకాలము హాయిగ బ్రదికెదను.

వైశ్యుఁడు:—మహాప్రభూ! దండము. (నేలపైఁబడి నమస్కరించి) దొరగారూ! చల్లరిమీఁదొరతమునందుఁ దల్లియుల్లాలు పిల్లలం గూడ నాయిల్లు తాకట్టంత కై యుండెను. వ్యాపారంబున నమ్ముతనంబు లార్జించి నిల్వచేయుచుంటిని. అయ్యో! ఈ కఱవున వర్తకులవ్యాపారము లాభకారిగ నుండినను ప్రయోజనకారి గాక యున్నది. నేను కష్టపడి దినములకొలది సంపాదించినదుడ్డును రాత్రి బేపారులువచ్చి యిల్లు చొచ్చి పెట్టెలు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి తెఱచి దూర్చి

మసలుటనిజము. అటుకాదేని యయ్యోగిపుంగవుని యోగాగ్నిజ్వాలల మండి పోవుదుము. కావున మనమతనివద్దకుఁ బోవుట సమంజసము కాదు.

రోమపాదుఁడు:—అటులయిన మఱియెవరతని సరసకుంజని యుప్పనినైనవేర్పవలదు? కర్తవ్యాచరణ విచారంబునలుపుతటి వాగ్వివాదంబునుండి ప్రయోజనంబేమి?

సుబుద్ధి:—మహాప్రభూ! ఇక్కార్యంబు మనవిటులొనరింపవలయును. రూపయౌవన విలాసవతీసౌకృతాఖ్య కాంతలగు వారకాంతలనురప్పించి యమ్మునివరుని సరసకుఁబంపిన వారు తమచతురతనైనఁబో హితములనైనఁబో తోడుకొనివత్తురు.

రోమపా:—మంత్రీ! అటులయినట్టి వయోరూపవతులగు వారకాంతలను రప్పింపుము.

సుబుద్ధి:—మహాప్రభూ! చిత్తము. ఎవఁడురా సేవకుఁడు (అని అరచును.)

సేవకుఁడు:—బుద్ధీ. సిద్ధుఁడుగనున్నాను.

సుబుద్ధి:—నీవుపోయి భోగమురంగసానిని వెంకాసానిని కమలాసానినిఁ వేగముగఁ బిలిచికొనిరమ్ము.

సేవకుఁడు:—బుద్ధీ! చిత్తము (అనుచు వెళ్లును)

రోమపాదుఁడు:—సుబుద్ధీ. అఖిలమంత్రాలోచన పరుఁడగు నీకసాధ్యరుగునని నబలలగు వారకాంత లెటులొనరింపఁ జాలుదురు?

సుబుద్ధి:—మహాప్రభూ! ఆఁడువారిబుద్ధి ముంగిటి మగవానిబుద్ధి రొండొకటిది. కార్యసాధనకై యాఁడువారు బొంకుదురు. మగవారు బొంకరు. ఆఁడువారు కుటిలోపాయంబుల మగవానిజయింతురు. పురుషులు ఋజుమార్గంబున జయింప నిచ్ఛయింతురు. ఆఁడువారు మనమున నొకటియుంచుకొని నోటనుఱియొకటి యాడుదు గార్యభాగమున వేఱొకటిసేయుచుందురు. మగవారు త్రికరణశుద్ధిగలవారు. ఆఁడువారికిఁ బురుషుఁడు వశ్యుఁడగునటులఁ మగవానికిఁ గాఁజాలఁడు. స్త్రీ యంత్రంబునఁ బురుషుఁడతివేగమునఁ బడి దీపమునఁ బడిన మృగముబలెఁ దగులుకొనియుండును.

రోమపా:—మంత్రీ! అటులైన స్త్రీలందఱట్టి కుటిలచిత్తులా?

సుబుద్ధి:—హరి - హరి అటుకాదు. వారకాంత లనేకులట్టి వారుగనుందురుగాని

కలస్త్రీలు పురుషులవలెనె ఋజుమార్గ ప్రవర్తకులై యుండురు.

సేవకుఁడు:—(ప్రవేశించి)మహాప్రభూ! సానమ్మలను బిలిచికొనివచ్చినాను.

సుబుద్ధి:—రానిమ్ము.

(భోగమువారు ప్రవేశించి అందఱు నమస్కరించి.)

కం॥ లలనామనోజ! వందన
ములనర్పించెదము - గోనుమ మునమునమమ్ముల్
బిలిపించినట్టి కార్యము
తెలిపినశిర సావహించి తీర్తుముదానిన్.

(అందఱు చేతులు జోడించుకొని నిలుతురు.)

సుబుద్ధి:—వారకాంతలారా! రాజ్యోపద్రవకరంబగు నొక కార్యంబిపుడు తటస్థించినది. మీనుండె యదినివారకమగునని యెంచి రాజుగారిపుడు మిముఁబిలిపించినారు.

రంగాసాని:—దేవరా! మమ్మేల యీరీతి హాస్యముసేయుదురు. అబలురమగు మేము శరశరాసనంబులుధరించి యరులజయింపఁగలమా? ఒగ్గలుకెక్కి కోటలెగఁ బాటి రాజధానుల సాధింపఁగలమా? మానుండి యేకార్యంబు నెరవేరఁగలదు?

వెంకాసాని:—రాజమంత్రులబలె కుట్రలువన్ని రాష్ట్రము లార్జింపఁగలమా? గాక క్రొత్తక్రొత్త పన్నములుపన్ని పన్నులుగట్టి ధనమార్జింపఁగలమా?

కమలాసాని:—కాదే. మంత్రతంత్రములొనరించి మహారోగము సాధింపఁగలమా! జపతపంబులొనరించి జాడ్యమునివారింపఁగలమా?

సుబుద్ధి:—పణ్యాంగనలారా! మీరుతలపెట్టిన నెంతటిపనినైనను జేయనోపుదురు. కావు ననే మాకసాధ్యంబగు పనిని మీరు నిర్వహింపఁగలరని మిమ్ము బిలిపించితిమి. పూర్వముః రంభామేనకాద్యప్సరసలు దేవకార్య నిర్వాహకత్వము బూని యతినియతులగు యతులయతులితంబగు తపంబుఁ చెఱచి వారికి నతనుత తాపంబుగూర్చి దేవతలకు ముదంబుచేర్చిమనరా?

రంగాసాని:—అదిపంచాయుధప్రపంచంబు కావున నారాజ్యంబు మాయధీనమైయున్నది.

వెంకాసాని:—అట్టివిషయంబున నెట్టివారినయినను నెట్టిబట్టి వెళ్ళబెట్టింతుము.

కమలాసాని:—ఇనుపకచ్చడాలు బిగించుకొని జితేంద్రియులమని బింకములుపొంకమునఁ బల్కుచుఁ బ్రాణాయామసాధన ప్రవీణులెందఱో మముఁజూచిన మాత్రనే తమపారాయణ మంత్రములకుఁ బలాయనమంత్రంబు బోధించి యినుపకచ్చడములు పటాపంచలుగఁజేసి మాపంచలుగాచు దాసులై మాపదములబడియుండరా?

సుబుద్ధి:—వారవనితలారా! మీరంతటివారు కాబట్టనే మేమట్టిపని మీచే సాధింపఁగనని మిముఁ బిలిపించితిమి.

రంగాసాని:—దేవరా! అట్టిపనియేద్ది.

సుబుద్ధి:—రంగసానీ! ద్వాదశవర్ష క్షామబాధలచే నీదేశప్రజలు క్షయించుచుంట నీకుఁదెలిసినవిషయముకదా?

వెంకాసాని:—రంగాసానికెటుల తెలియునండీ. దానిని గొప్పధనికుఁడు చేయిపట్టినాఁడు. అక్షామముసంగతి నాకుఁదెలియును. ఇటీవల యెక్కడయినను రొక్కమిచ్చువారు నాపక్కకురారు. వచ్చువారందఱు వెనుకటి వెట్టినేత్తగాండ్లే.

కమలాసాని:—దేవరా! ఇప్రుడు కాలిచ్చి మిగతముక్కాలుకు లెక్కలుపెట్టువారేనెపలు నాయింటికివచ్చువారు.

సుబుద్ధి:—కావుననే మనదేశక్షోభ మాన్ప నుపాయమువన్నఁబడినది.

రంగాసాని:—స్వామీ. అదియేమో, త్వరితముగఁదెలుపుడి. సమ్ముఖమున చుట్టుముట్టు గలరాయభారమేల?

సుబుద్ధి:—వారకాంతలారా! హిమాచలప్రాంతమున నిర్జనాటవిలో ఋష్యశృంగుఁడను తాపసి వసించియుండును. ఆ యోగివరుని ఫాలతలముపై నొకచిన్నకొమ్ము మొలచియుండును. అతఁడు స్త్రీపురుషభేదంబు నైనను తెలియఁజాలఁడు. అతఁడుండు ప్రదేశము సుభిక్షమైయుండు కావున మీరే మాయోపాయములనైనఁ బన్ని మీవలలో నాయోగివరుని దగిలించి మనపురికిఁ దోడితెచ్చినచో మనదేశమునందు వర్షంబులుగురిసి క్షేమపడును. కావున మీరిప్పని నవశ్యకంబుగ సేయవలయును.

రంగాసాని:—స్వామీ! తామిఁక మాకు శాపమిచ్చిన నేమి సేయఁగలము?

సుబుద్ధి:—రంగాసానీ! మీగానప్రవీణత నెఱిఁగియుఁ దూరంబుననుండుఁడి. ఇదివఱకు మీరొక జాతి మృగములనియో తాపసులనియో యని యతఁడెంచి మిమ్ముఁ బల్కరించును. మీరతనితో సరససల్లాపములాడుచు భక్ష్యభోజ్యములు భుజింపఁబెట్టుఁడి. అవిభుజించినచో నతనికిఁ గేవలసాత్త్వికభావంబు వోయి రాజసంబువచ్చును. పిదప మీసాంగత్యమువలనఁ దామసగుణంబుద్భవించి మీవెంటనంటును.

రంగాసాని:—స్వామీ! మిగతవిషయంబు మాకుఁ దెలుపనేల. సెలవిచ్చినఁ బోయి వత్తుము. (రాజుం జూచి)

అనుబంధము 25.

రోమపాదుఁడు:—పణ్యాంగనలారా! మీకుఁ గావలయునంత ధనంబుఁ గొనిపోవుఁడి. ఆహారవస్తువులఁ గొనిపోవుఁడి. కార్యము చక్కఁబెట్టుఁడి.

పణ్యస్త్రీలు:—స్వామీ! సెలవిచ్చిన మీయానతిఁ దలమానికంబుగ ధరించి నెరవేర్తుము.

రోమపాదుఁడు:—మంచిది పోయిరండు.

(భోగము వారు నిష్క్రమింతురు.)

సుబుద్ధీ! మానవసాధ్యంబగు కార్యంబు నెఱవేర్చుచు దైవసాహాయ్యంబు నమ్మి [illegible]ము?

(నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము.

అరణ్యము.

ఋష్యశృంగుఁడు - భోగమువారు.

అనుబంధము 26.

రంగాసాని:—

చెల్లెలా! మనదొరగారు పలికిన మునివరుఁ డల్లదిగో యిచటవచ్చువాఁడుగ నగపడెడు. ఉండునా?

వెంకాసాని:—ఇతఁడేమి యిటులున్నవాఁడు? తలపైఁ గొమ్మున్నది. వాని చూపులు చూడు, నడక చూడుము, జుట్టుముడి చూడు, కట్టుబట్ట చూడు.

కమలాసాని:—ఏమో వికారపు జంతువుగనున్నవాఁడు. వీఁడెక్కడి మనిషో. అక్కా! ఎటులనే వీనితో సరసపల్లాపములాడుపది. ఆంతావికారను చూడనసహ్యముగనున్నది.

రంగాసాని:—సోదరీమణులారా! నేనిచటఁ దపంబు సేయుదానివలె ముక్కుఁబట్టుకొని కూర్చునియుండెద. మీరు నాకు శిష్యులైయుండి మంత్రములు చెప్పువారివలె పాటలు పాడుచుండుఁడి. అముని వచ్చి యెవరని విచారించినను "మహానందయోగిని" నా పేరని తెలుపుఁడి.

వెంకాసాని:—నీ పేరేమని నన్నే యడిగిన నేమి పలుకుదును?

రంగాసాని:—నీ పేరానందయోగినియని తెలుపుము. మన కమల పేరు నందయోగినియని తెలుపనిమ్ము.

కమలాసాని:—మమ్ముగురించి మిగత సంగతులడిగిన మేమేమని ప్రత్యుత్తరంబిత్తుము?

రంగాసాని:—మిగత వార్త తెలుపను గురువులవారి యాజ్ఞ లేదని తెలుపుఁడు.

కమలాసాని:—మంచిది. అటులనే చేయుదుము.

(రంగాసాని ముక్కుబట్టుకొని కూర్చుండును. వెంకాసాని కమలాసానులు పాటలు పాడుచుందురు.)

అ ను బ ం ధ ము 27.

(ఋష్యశృంగుని ప్రవేశము.)

ఋష్యశృంగు:—హా. హా. వీరెవరు విచిత్రతాపసులు? గడ్డము మీసము లేనివారు! ఎద పై రెండుకొమ్ములున్నవి. వీరి వి కమలనేత్రములు! జింక చూపులు. బంగారు శరీరము. వీరు ద్విపాదపశువులో మానవులో తెలియకున్నది. ఇదవలె కొన్నఁడీ మృగముల నీయడవియందుఁ జూడనుగదా? సమీపించి చక్కఁగఁ జూచెద.

వెంకాసాని:— అ ను బ ం ధ ము 28.

హా. హా. ఇదిరయే వేదమగునోకదా. నే నేర్చిన సామవేదములో నీమంత్రగీత

ములు లేవుగదా? వీరెచటనేస్విరో! ఎదుటఁగూర్చుని ముక్కుఁ బట్టుకొని ప్రాణాయామంబు సాధించుభూతేము వీరిగురువుగనుందునా? ఏమయినను గాని వీరిఁబల్కరించెద. వీరుగోప్యమార్గమునున్నారు. (అనుచు సమీపించి వారినిఁజూచి) తాపసవరేణ్యులారా! మీకివే సాష్టాంగనమస్కారములు. (అనుచు నేలపైఁబడ నమస్కరించును.)

బంగారుసాని:— అనుబంధము 29.

ఋష్యశృంగుః:—ఏమిది. నేను నమస్కరించినను బదులిడక తమ మంత్రగీతములలో మైమఱచినారు. మరలఁబల్కరించెద. తాపసవరులారా! మీరెవరు? మీనామంబులెవ్వి? [అనుచు గట్టిగనఱచును.]

కమలాసాని:—[కన్నులు తెఱచి] ఎవఁడువాఁడు. సమాధినిష్ఠలోనున్న నన్ను హెచ్చరించెను? వారిజాంబకా! పంచాయుధా!

[కన్నులు మూసికొనును]

ఋష్యశృం:—ఏమిది. ఇతఁడెవ్వఁడో మహాయోగీశ్వరుఁడో నాభాగ్యవశంబున నాయెదుట సాక్షాత్కరించినాఁడు. నేనెటులనయిన నితనిచెంత విద్యాభ్యాసంబు సేయఁ దలఁతు. మహానుభావా! మీపాదారవిందములపై నావందనంబులర్పింతు. (అనుచు మరల నమస్కరించును.)

కమలాసాని:— (లేచి) ఓరీ! ఎవఁడవు నీవు. ఇచ్చటికి నేల యున్నావు.

ఋష్యశృంగః—మహానుభావా; నేను గశ్యప వంశజుఁడను విభాండకుఁడను ముని పుత్రుఁడను. ఇచ్చోటనె నాశ్రమంబు నిర్మించుకొని యున్నాను యోగివరా తమవృత్తాంతం బెట్టిది?

కమలాసాని:—తాపసోత్తమా. మా యాశ్రమం బంగదేశంబున నున్నది.

ఋష్యశృం:—యోగివరా! అంగదేశమన శరీరమేకదా?

కమలాసాని:—కాదు కాదు భక్తవశంకరుఁడగు శంకరుఁడు తనమూడవనేత్రంబు తెఱచి మారుని దహించినప్పుడమ్మారునియంగం బే ప్రదేశంబునఁ బడెనో యది యంగదేశంబు.

ఋష్యశృం:—హాఁ. హాఁ. ఇది యెంతటి విద్యాపాండిత్యమో (అనుచు అచ్చెరువందును)

యోగివరా! అక్కాలంబున మీరు ప్రత్యక్షంబుగ నచట నుంటిరా?

శంకస్వామి:—ఉంటిమి. కావుననే యీ మదనుని యుపబలము నెల్ల మామాయాంగంబుల దాఁచికొని యీశ్వరుని కోపాగ్నికి శలభములనటు లొనరించితిమి.

ఋష్యశృంగ:—ఏమీ. ఏమీ. మన్మథుని యుపబలంబును మీరిప్పటికి మీయందుఁ దాచికొనియున్నారా? ఏదీ దయచేసి చూపిన నే ధన్యుఁ డనౌదును.

కమలాసాని:—అంతగ నేల దీనుఁడవై వేఁడికొనియెదవు? తెలిపెదఁ వినుము. ఆమారుని శరాసనవారిగ వెలియు భ్రమరములు మాయుత్తమాంగములఁ జేరి నీలకేశజాలంబులయ్యె. ఆ కామునకు గోముల నేస్తకాడయిన చంద్రుఁడు మా మోమునందు దాఁగికొనెను. ఆ మీనకేతునుని విజయధ్వజంబులగు మీనంబులు మానయనంబులై పరిణమిల్లె. ఆ యనంగుని సేనానియగు వసంతమాసంబు మా ప్రాణాస్పదమైన హాసంబై యుండును. విరహుల హృదయశల్యకంటకము భేదించు చిగురాకు మా యధరమై నెగడినది. జయసూచక ధ్వనమున కాలవాలమగు ప్రద్యుమ్నుని శంఖము మా గళమై భాసిల్లుచున్నది. శుభసూచకంబులగు సువర్ణకలశంబులు మా కుచకుంభములుగ రాణిల్లెను. అశోకబాణ జయస్తంభంబులగు రంభలు మా తొడలై విడంబించుచున్నవి. పేయేల. ఆ మరునుపకరణంబులన్నియు మాకు నంగములై వరలినవి.

ఋష్యశృంగ:—హా. హా. అచ్చెరువు. అచ్చెరువు. ఆ మారుఁడు రమాపతి కుమారుఁడుగదా.

కమలాసాని:—నిజము, నిజము. అతఁడే మాకులగురువు.

ఋష్యశృంగ:—యోగివరులారా! మీ నామములెవ్వి?

కమల:—యతివరా! నాపేరు కంకయోగిని.

శంకస్వామి:—మునివరా, నా పేరానందయోగిని.

రంగస్వామి:—సంయమివరా; నా పేరు మహానందయోగిని.

ఋష్యశృంగ:—యోగినులారా! మీరేయోగము సాధించువారు?

కమలా:—యతివరా! నీ కెన్ని యోగములభ్యాసపడినవి.

ఋష్య:—తాపసేశ్వరా! హఠయోగము గురుమూలకముగ నేర్చినాను. రాజయోగమనుపేరు మాత్రము విన్నాను.

రంగసాని:— తాపసోత్తమా! యోగవిద్యలో నింకను నీవు ప్రారంభదశలో నున్నావు. నీకు రాజయోగము రానేరాదు. మఱియొక యోగముపేరు సైతము వినియుండవు.

ఋష్యశృంగ:— యోగివులారా. మఱియొక యోగము పేరేమి?

రంగసాని:— దాని పేరు రహస్యార్థయోగసారములో నున్నది. నీ కదియెటుల తెలుపగలను?

ఋష్యశృంగ:— మహాత్మా! నీపాదములపైఁ బడెదను. నా కది తెలుపుము.

రంగసాని:— చక్కఁగాఁ జెవులొగ్గి వినుము. ఎవరికిని తెలుపకుము. ఆ యోగము పేరు ఎవరికయి నా జెప్పకుసుమీ.

ఋష్యశృంగ:— తెలుపను. తెలుపను.

రంగసాని:— ఆ యోగముపేరు. "కామయోగము"

ఋష్యశృంగ:— ఏమి. ఏమి. కామయోగమా ?

రంగసాని:— నిజము.

ఋష్యశృంగ:— యోగినీ! ఆ కామయోగవిధానం బెట్టిది?

రంగసాని:— యతీంద్రా! బహుదినములు పెద్దవారివద్ద శుశ్రూషఁజేసి దానివిధానం బులు తెలిసికొనవలయును గాని యూరక దానిని సాధింపసాధ్యంబుగాదు.

ఋష్యశృంగ:— సంయమీశ్వరులారా! దాని విధానంబు కొంచముగ నిప్పుడు వినఁగోరెదను. కృపామతిఁబూని బాలుని నాదరింతురని వేఁడెద.

రంగసాని:— యతీంద్రా! అటులయినఁ గూర్చుండుము.

(అందఱుఁ గూర్చుందురు.)

ఆనందయోగినీ! ఆకట్టలోని భోజ్యంబు లిటు దెమ్ము.

ఆనందయోగిని:— ఇదిగో తెచ్చితి. (తట ముందఱఁ బెట్టును.)

రంగాసాని:—యతీంద్రా! దీనిని ధరించుము. మాయోగము సాధించుటకిది మొదటి సాధన. (అనుచు ఉడ్డీణ్యాను ఋష్యశృంగుడు తినును.)

ఋష్యశృం:—యోగివరా! ఇది యేవృక్షఫలము? ఎంతరుచిగనున్నది. ఇచ్చట చెట్లఫలములకీ మాధుర్యము రాదుకదా.

వెంకాసాని:—అది యెటువచ్చును. ఇది కామరాజ్యము కాదుగదా?

కమలాసాని:—(రంగినిచూచి) అక్కా! ఈయతివర్యునకు మధురాధరరస మిందుకే యిచ్చిన బాగుగనుండును.

రంగాసాని:—ఇవ్వవలెను. ఇచ్చేటీరవలెను. కాదేని యీమాయోగమునకు బుద్ధిస్థైర్య మెటుగలుగును. (అనుచు రామరస మిచ్చును.)

అనుబంధము ౪౦.

ఋష్యశృం:—యోగివరులారా! ఈపానీయం బతిమనోహరంబుగను సౌరభవ్యాప్తముగ నున్నది. ఇది యెచ్చటి జలము?

రంగాసాని:—యోగీంద్ర! దీనిపుట్టుకవార్త యిప్పుడు నీకుఁ దెలుపుటకు సాధ్యంబుగాదు. నీకు మాయోగము నభ్యసింప నపేక్షయుండినచోఁ గొన్ని దినంబులు మావెంట నుండుము.

ఋష్యశృం:—యోగివరా! కొన్ని దినంబు లేల ఈ యోగము సాధించుటకుగాను నా జీవితకాలమంతయు నీవద్ద శుశ్రూషచేయుచుందును.

కమలాసాని:—అక్కా! ఈ ఋషివరుని శరీరము చెమటచే కంపుకొట్టుచున్నది. ఇట్లుండిన యోగ మెటు లభించును. యోగానుకూలమైన మనచందనచర్చ చేయలే కదా.

రంగాసాని:—కదామంచి! (వెంకూ) చందనము గిన్నె తీసుకొని యితనిదేహము పవిత్రము చేయుము.

వెంకాసాని:— అనుబంధము ౩౧.

[పాడుచూ గంధమంటించును.]

ఋష్యశృంగ:— హా. హా. ఎంతసుఖాసనః. ఎంతసుఖాసనః ఎంతయానందకరమైన మంత్రమిది.

కమల:— తాపసవరా! ఈ మంత్రములన్నియును తంత్రములతో సైతము నీకింతలో కరతలామలకమగును. అక్కా! వీరికింక యోగతాంబూల మిమ్ము. సంయోగలాభంబందుటకది సదుపాయముగదా!

రంగసాని:— నిజము. [అనుచు పాటపాడుచు తాంబూల మిచ్చును.]

అనుబంధము 32.

ఋష్యశృంగ:— మహానందయోగినీ! ఇదియు కానందముగనున్నది. హా. హా. హా. హా.

రంగసాని:— మునీంద్రా! "వేదాంతములో శానందసుఖమే" యట్టిదివరది. మాకాము యోగ వేదాంతములో మహానందయోగ మనునదియగు రత్యానందయోగమునిదయును గలవు.

ఋష్యశృంగ:— యోగినులారా! రత్యానందయోగమన నేమి? అది యెటులుండును?

రంగసాని:— మునీంద్రా! అది మాగురువుల వారగు కామపాదరాజు తెలియంగలరు. నీవు వారి నాశ్రయించినచో వారికి నీమీద దయవచ్చి తెలుపుదురు. అది నోటిమాటల ననుభవమునకు వచ్చునది కాదు. ఆ చరణయుగళకమైన స్వానుభవమందే సుఖపడునది.

ఋష్యశృంగ:— యోగివరా! ఎటులనైన మీగురువులవారి యనుగ్రహము నాపైఁ బడునటులు చేయుఁడి. మీకు నమస్కరించెద. [కాళ్లపైఁ బడును.]

రంగసాని:— ఋషివర్యా! అటు చేయకు. నీ కెంతకో లక్షణము కలియగుచున్నది. నీవు మాతోంట నాయాశ్రమంబునకు వచ్చినచో మాగురువులవారి పరిచయము చేసి నీకు రత్యానందయోగంబు స్వానుభవంబునకు వచ్చునటులు చేయుమని వేడికొందుము.

ఋష్యశృంగ:— యోగివరులారా! అటులయిన కాలస్యంబేల? ఇప్పుడే పోదము. నన్ను గ్రహింపుఁడు.

కమల:— పాప మింతగ మునివరుండు బతిమాలుచున్నవాఁడు. రండి, మన యాశ్రమమునకుఁ బోవుదము.

ఋష్యశృం:--(కమల చీరనంటి) హా. హా. మీ చరణంత మృదువుగ నున్నది. ఇ- సారచీరలే కదా! ఏయోగముచే నీ చీరలు మీకు లభించెను. (మెడలోని ముత్యాలహారమంటి) హా. హా. ఇవి యెచ్చటిరుద్రాక్షలు? నా రుద్రాక్షల వంటివి కావే! ఇవి యెటు మీకులభించెను?

కాంతాసాని:--మునివరా! ముందుముందుగ నిట్టివి గ్రుచ్చిగ్రుచ్చియడుగకు. ఇవి యన్నియు మాయోగమహిమంబున నుద్భవించినవి. ఒకగడియకే యన్నివిద్యలు నీకెటు తెలుపసాధ్యమగును. ఊరక మావెంటరమ్ము. విసక్రమేణ నీకన్నివిద్యలు లభించును.

ఋష్యశృం:--యోగివరా! మీయానతి శిరసావహించితి.

వన్యస్త్రీలు:--(వెళ్లుటకుఁ బ్రయత్నించుచు. ఋష్యశృంగుఁడు వారిమాటలు మోసి కొనును.)

అనుబంధము 38.

(నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

(రోమపాదుఁడు - సుబుద్ధి - ఋష్యశృంగుఁడు - భోగమువారు - శాంత - సేవకుఁడు.

రోమపాదుఁడు:--(మంత్రిఁజూచి) సచివాగ్రణీ! మునివరునిఁ దడయక తెత్తుమని కడనకత్తెలు కడుపంతమూని యరిగిరి. అచటివారికతి యేమాయెనో? అమహా నుభావుండు వారికృత్రిమోపాయంబులఁ గనిపెట్టి కోపగించెనో? శాపమొసఁగెనో? తెలియరాదు.

గీ॥ యతినిఁబట్టి తెత్తుమనుచును బోయిన
గడనపడఁతు లింతకాలమైన
రాకతడయుకతము నాకేమిదోఁపదు
సంయమీశుఁడలఁగి శాపమిచ్చెనొ?

సుబుద్ధి:--మానవనాథా! ఈ యనుమానము నీకేల? ఆ మునివచ్చుచున్నవాఁడను శుభ సూచకంబులగపడెను. అదిగో ఆకాశముదిక్కు చూడుము.

మ॥ ధరణీపాల శిఖావతంస! సుమహా - ధారాధరశ్రేణి, యం
బరవీథిన్ నిబిడంబయ్యెన్, జనమనోబ్జాతాంతరస్థస్పృహల్
జరగన్ బారెడు కాలమయ్యె; యతిఋష్యశృంగుఁడే తెంచి, యి
ప్పురమున్ జొచ్చెనొ కానిచో జలదముల్ ప్రోగై నెయిన్ తీరునే"

రాజచూడామణీ! నీమానసమున రాజదుఃఖాగ్నిఁ జల్లార్పుటకుఁబోలె మేఘము లంబరమార్గము నిండినవి. ఆ ఋషిసార్వభౌముఁడు మనపురిఁ బ్రవేశించెనుకాఁబోలు.

సే.కుఁడు:--మహాప్రభూ! ద్వారంబున మనపురి భోగమువారును మహాఋషీశ్వరుండొ
కఁడును గాచియున్నవారు.

సుబుద్ధి:--రానిమ్ము! త్వరలో రానిమ్ము.

సేవకు:--(చిత్తమనుచు భోగమువారి నిరువురినిఁ బిలిచికొనివచ్చును.)

వెంకాసాని:--కం॥ దండములివె, ధరణీశ్వర
దండితరిపుకాండ! యీ, త్రిదండినిఘనునిన్
గొండాడఁబిలిచికొని మీ
దండను, జేరితిమి, కనుమ-దాసులనుదయన్.

[అనుచు దండము పెట్టుదురు.]

రోమపాదుఁ:--ఏది! యీసంయమిచంద్రుఁడు?

కమలాసా. :--రంగాసానిఁగూడి ద్వారంబునఁగాచినాడు.

రోమపాదు:--నేనే పోయి పిలిచికొనివచ్చెద. [అనుచు వెళ్లును.)

సుబుద్ధి:--వెంకాసానీ! ఏకుట్రలుపన్ని యతనినిచటికిఁ బిలిచికొనివచ్చితిరి?

వెంకాసాని:--[నవ్వుచు] స్వామీ! ఆ తాపసి మముఁజూచి మేము నొకవిధమగు తాప
సులమనితలంచి నమస్కరించి యోగవిద్యమనుగూర్చి మమ్ముఁబ్రశ్నించెను.

సుబుద్ధి:--పాపము! ఆయోగవిద్య మీకేమి తెలియును?

కమలాసాని: -తెలియదనిమేము నోరుమూసికొనియుండలేదు. మాయుక్తి మాయలన్ని
వన్ని కామయోగము సాధించు యోగినులు కామనిపలికెను.

సుబుద్ధి:—[నవ్వి] పిదప.

రంగసాని:—[ఆ కామయోగవిద్య నేర్పుచుండు]నని యా ముగ్ధలని చేడి కొనెను. దానికి మాయక్క సమ్మతించి కామయోగము యొక్క పైచాయలన్ని యును జూపెను.

సుబుద్ధి:—పిదప

కమలా:—దానిపై "ఆచరణ కామయోగవిధులు" మా గురువులవద్దకు వచ్చినచో వారు దానికి మార్గము చూపుదురని పలికితిమి. అమ్మని మము వెంబడించెను. నేము పిలిచికొనివచ్చితిమి.

సుబుద్ధి:—ఔరా. ఔరా. భోగమువారయిన మీకే భోగము వారు. రాజుగారిచట నుండు నప్పుడే మీకిద్దరస్థ కలిసియుండిన బాగుగనుండెను.

కమలా:—మాతప్పేమున్నదండి. అమ్మునివరుడు వచ్చినాడన్న మాత్రమున వారిదర్శన మునకు రాజుగారు వెడలిరి.

సుబుద్ధి:—మంచిది. ఏమిలోపదరలేదు. మీరు రాణివాసములోని ప్రవేశించి రాజుగారి గామార్తను కాంతనలంకరించి పిలిచికొనిరండి.

భోగమువారు:—[చిత్తము అనుచు వెళ్లుదురు.]

సుబుద్ధి:—పాపము మునికేమి తెలియును వీరికుట్రలు? కామయోగమనునది యొకయోగ విద్య. దానిని సాధింపవలెనని యాసపడి వచ్చినాడు. వేదాంతసాధనమగు వాత యోగ రాజయోగములందించె. కామనత కామయోగమనునది తెలియుడు. కష్టము లనుభవించు బహుజనుల క్షేమంబునకై యున్నామాహా మహుని మోసగించి నను తప్పేమియులేదు. ముఖ్యమిదితప్పా! ఎన్నటికినిగాదు. బ్రహ్మచారికి పెండ్లిసేయుట పుణ్యమని పెద్దలు పలుకరా! ధర్మార్థ కామ మోక్షములను చతు ర్వర్గములో మోక్షమునకు గామమే ముఖ్యసాధనము. శాంత గుణనికాంత యగు కాంత యామునివరుని భార్యయై యుతడుకోరిన కామయోగ మభ్యా సంబు సేయింపనిమ్ము. అట్లయిన మునికుడిట నిలుచును. దేశోపద్రవంబు పోవును. జనులు క్షేమపడియుందురు.

[రాజు - ఋష్యశృంగుడు - రంగసాని ప్రవేశము.]

రోమపాదుఁడు:—(ఋష్యశృంగునికి నమస్కరించుచు. మునివలదన్నను రాజునకు నమస్కరించును. పిదప రాజు మునివరుని పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి.)

రాజు:—

మ॥ అమరేశాదిదిగీశ పూజితములై, యానంద తేజస్కులై
సుమనోఽభీష్టద పారిజాతములునై శోభిల్లు మీపాదకం
జములన్ దాసునియుత్తమాంగమును పావిత్ర్యంగమున్, సర్వకా
లములన్ రంజిలఁజేయుచున్ యమివరా లాలింపుమా సేవకున్.

(అనుచు నమస్కరించి లేచి.)

ఉ॥ భూరిసువృష్టియయ్యె మరుభూమిని బుట్టి కృశించు పంచెక
క్షీరధినాఁబ్రేమస్ఫురము కిప్పుడు రిక్తున కర్థమబ్బె నో
చారుతపోధనాగ్రణి సత్తమ పావన మీదు నాగమం
జేసి కృతార్థుఁగల్గు నిటులెంతటిపుణ్యుఁడనైతి నోధరన్.

తాపసోత్తమా! తపోధన్యుఁడనైతిని. మాన్యుఁడనైతిని. జరావ్యాధి సంకలిత శరీరుల కమృతకలశము లబ్బినటుల నిర్ధనునకు నిధి దొరకినటుల మీరాకవలన ధన్యుఁడ నైతిని. మహానుభావా! హృదయమందు యత్నమోదలాభంబు చేకూరినటుల రాణించుచున్నది. దైవికంబున సమకూరిన మీరాకచే నాపాపజాలంబులు పటాపంచలై పోయెనుగదా. ఘోర సంసారవారిధిని మునిఁగిన మాదృశనరపాలముఁడలను నుద్ధరింప యోగీంద్రులకు కృపాపోతములు దప్ప వేఱు సదుపాయంబు గలుగునే? నేఁడు సుప్రసన్నులై శుభంకరులై మీదర్శనంబున నాజన్మంబు సార్థకంబయ్యె. నాపూర్వార్జిత పుణ్యంబు ఫలించె. సాధుభూపతులలో ధన్యుండనైతిని.

అనుబంధము 33.

ఋష్యశృంగుఁ:—(రాజునకు నమస్కరించి) తాపసోత్తమా. కృతార్థుఁడను నేను.

వ॥ చరణములంటి వేఁడెదను సంయమిచంద్రమ కాంచుమా దయన్
గురువరమీపదాబ్జములకున్ భయభక్తులమ్రొక్కి వేఁడెదన్

సరవినినన్ను శిష్యునిగ సల్పుమునేర్పుము కామయోగ సు
స్థిరతరసాధనాచరణ శ్రీకరవిద్యను సాదరంబుగన్.

యోగాగ్రణీ! మీ తపోనంపన్నత మీ యోగమహిమ యీమహానందయోగిని తెలుప మహానందస్వాంతుఁడనై మిముగొలిచి మీకుశుశ్రూషఁగావించి మీ కరుణాకటాక్ష వీక్షణంబులంది మీవలన గామయోగాచరణ విధులనభ్యసింపఁగోరితి. మహానుభావా; నాకోరిక తిరస్కరింపక ననుమన్నింపుఁడని మీచరణారవిందములపైఁబడి వందనంబులి డువాఁడ. (అనుచు కాళ్లఁబట్టుకొనఁబోవును. రాజు లేచి ప్రక్కకుఁదోయు.)

రాజు:--(రంగాసానింజూచి) రంగాసాని! ఏమియీవిచిత్రంబు?

రంగాసాని:--(ముసిముసినవ్వుచు) ఈ హఠయోగికిఁ గామయోగాభ్యాసంబు కావ లయుననుటం జమత్కారంబుగనే యిచ్చటికి నను వెంబడించి వచ్చియున్నాఁడు.

సుబుద్ధి:--(లేచి రాజుంజూచి) మహాప్రభూ! ఈవిషయంబు మిముఁబోలు పెద్ద వారికు రాఁదగినదికాదు. (ఋష్యశృంగునిఁజూచి) మునీంద్రా! తమ్ము మీయపేక్షి తంబు ఫలింపంజేయుటకు నమ్మహాను భావులు సిద్ధపడియున్నారు. అయిన విద్యాభ్యాసంబునకుఁ బూర్వంబు కొన్నినిబంధనలున్నవి. వానికిమీరు కట్టుబడి తిరేని మికోరిక నెరవేరునటుల సందియంబు లేదు.

ఋష్యశృంగు:--(మంత్రింజూచి) యోగివరా! విద్యాలాభంబునకై నేనెట్టి నిబంధనలకు నైనను గట్టుబడెదను. ఆ నిబంధనలెవ్వి?

మంత్రి:--ఋషివర్యా! మీకు విద్యాభ్యాసంబు చేయించువారి ననుసరించుకొని వారిపరస నుండవలెను. ఇదియొకటియె నిబంధన. దీనికిమీరు సమ్మతింతురేని విద్యా భ్యాసంబు సేయింపంగ లక్ష్మి నిపుడేఁ బిలిపించి మంత్రోపదేశంబుగ నా శక్తిని మీకును వంతఃకరుణ పాశసంబంధముల బంధింపయిత్నింతును.

ఋష్యశృంగు:--యోగివరా! కానిమ్ము. తమరేమియానతిచ్చినను దానిని శిరసా వహించి చేసెద.

సుబుద్ధి:--ఇట్టులయిన నీదినంబే శుభదిన ము. విద్యాభ్యాసంబునకు దీక్షవహింపవలెను. తిరూర్ధ్వ మధ్యాంగన స్నానంబవశ్యకంబు. కావునరండు మందిరంబులోనికి బోవుదము. (రంగాసానింజూచి) రంగాసానీ! నీవు పిడపడవి. శీఘ్రమున్నాయనంత

కళంకు: గానచేయున్న. (రాజు(రాజాది) మహోత్సవాలు కర్తవ్యంబు చాలునను
న్నది. పోవుదమునన్ను.

(నిష్క్రమణము.)

షష్ఠమరంగము.

శాంతా వివాహము.

పాటలు. ఆశీర్వాదములు, మేళతాళములు, దక్షిణతాంబూలములు.

శ్రీ

శ్రీరామజననము.

తృతీయాంకము - ప్రథమరంగము.

దశరథుఁడు - మంత్రిపాలుఁడు - సుమంత్రి - వసిష్ఠుఁడు - పురోహితుఁడు.

అనుబంధము 35.

దశరథుఁడు:—హా. హా. మంత్రీ! నేను ప్రాజ్యసామ్రాజ్య భోగాతిశయ వి:తుండనై నను వృద్ధమినిఁ బుత్రులఁబడయు పుణ్యము గానవైతిని. పురుషునకుఁ సకలభాగ్యంబులు సంపూర్ణంబుగ నుండఁగూడదని కాఁబోలు దానచక్రహాముఁడు చక్రధరుఁడు నాకిపక్రతఁ గలిగించెను. నేఁ బూర్వజన్మంబున నెట్టి పాపకర్మంబొనరించితినో తెలియదు. తత్ఫలంబిప్పుడు నన్ను నిస్సంతానపరునిఁ జేసినది. అయ్యో! మంత్రీ! కులవర్ధనులగు కుమారులు లేని మానవజన్మ మొక జన్మమా! ఈ యనపత్యేసు సంతాపంబున నామానసంబనవరతంబు సంతపించుచుండ నాకు సంతసంబు లేదయ్యె.

అనుబంధము 36.

ఉదారము దానహరి త్రివృత్తి నాకెత్తఁటిసిఁగలుగదు. అయ్యో! కలిమిగలచోఁ టఁగళంకము గలుగుననునది నాయందు సార్థకతఁజెందె. మంత్రీ! పూర్వజన్మార్జిత పుణ్యఫలోదయులుగదా తనయులు. ధరాపరాన్వయ ఫలసత్కల్ప ద్రుమాంకురములుగదా కుమారులు. అనేకభవ కలుషా కూపాకుంభజాలుగదా యాత్మజులు. ఘోరకలుష కాననచ్ఛేదన చణలవిత్రులుగదా పుత్రులు. మాతాపితృ పరగతి వసగులుగదా సుతులు. అట్టిసుతులులేని వారాశిప్రావృత మేదినీవలయ రాజ్యంబేల. సామ్రాజ్యంబేల పారులేల కరులేల సిరులేల! అట్టిపలభూషణముల తనూజాలకల భూషణములుపని హర్ష సారవికాసమానముఖ పంకజాలుగాని తలిదండ్రులుండనేమి యుండనేమి? సచివాగ్రణీ! పుత్రరహితా వారితనిరంతర శోకసమాకలితాత్ముఁడనై నేరాజ్యంబుసేయనోప. ఈ యంభోనిధిమేఖలాకలిత భూతలాధిపత్య భారంబునే భరింపఁజాల. పిపాసపరాయత్త చిత్తురెందును జలజాతలోకనా పరులగురీతి మదీయచిత్తము నిరంతరము పుత్రనిరీక్షణాయత్తమైనది.

ఉ॥ పుత్రుడిలేని భాగ్యమును బుత్రుడులేని నివాససౌఖ్యముం
విత్తములేని కావ్యము వివేకముమానినవాని వైద్యముం
చిత్తములేని నాతిరతి చిత్తజవైరియులేని గ్రామముం
బిత్తగులోభికల్మి బలె రెక్కలుపోయిన పక్షికైవడిన్.

(అనుచు చింతించును.)

పురోహితుడు:—స్వామీ! మీరేల యింతవిచారపడుచున్నారు. మన యమ్మగారు సౌభాగ్యముగ నింటిలో గూర్చుండి పనీ పాటు చేయక యాతట్టుది యీతట్టు వేయక కాలము గడపుచున్నవారు గావున గర్భముధరించుటకు శక్తిచాలక యున్నారు. వారికి దినమునుండి రేలుంబవళ్లు పనిపెట్టుడి. ఇంటిలో వంట నీళ్లు వంగుల ప్రకారము వారే చేసికొనవలెను. ప్రతిదినము గుడిగుండాదములకు నశ్వత్థాది వృక్షములకు సహస్రప్రదక్షిణములు సేయవలెను. ఎటుల గర్భముధరించరో నేను జూచెద. నాయింటిది చూడండి, ప్రాతఃకాలమున నేలేచి పాచిపని జేసికొని నీళ్లుతెచ్చి వంటచేసి బట్టలుదికి రాత్రి పదిఘంటలవఱకు పాటుపడుచుండును. కావుననే వలదన్నను ప్రతిసంవత్సరము గర్భము యొకటిరెండు కనుచున్నది. పేదతనమునకు చేటుగా పిల్లలు పుట్టినవి. ఇతరులకు దత్తతిచ్చిన పసునుదప్పోగా నింకను పదునెనిమిది పిల్లలు నాపాలిట బడినవి. కావలయునన్న మీకును నలుగురిని ఇచ్చెద. దరిద్రుడను. సాకలేను.

దశరథుడు:—హా. హా. బ్రాహ్మణోత్తమా! పూర్వజన్మమున నెంతటి పుణ్యకర్మంబొనరించితివో యిజన్మంబున నింతటి పుత్రసంపద గంటివి.

ఉ॥ జోగికినిచ్చు పుత్రులను జొప్పడ గాధనికీయ దొక్కనిన్
రోగికి గూర్చు సుందరిని మెప్పగు రూపిని భోగికిచ్చు బో
రాగిని రోగి జేయును విరాగికి దేహపటుత్వమిచ్చెడున్
త్యాగిని జోగి జేయు చెడి వమ్మగు సంపదలిచ్చు లోభికిన్.

ఈరీతి నకటా వికటకర్మాచరణ దక్షమైన విధిని నే నేమని దూఱుదును?

మంత్రిపాలుడు:—మహాప్రభూ! ప్రాగ్భవ కృతకర్మ ఫలానురూపములుగదా సుఖదుఃఖములు. వానిని నిషేధింప మానవుని వశమగునే? దైవానుగ్రహంబు లేని మానవ యత్నంబు ప్రయోజనకారియగునా? మానవునకు నేకాలంబున నేమిలభింప వలెనో యది లభింపక మానదు. ప్రాప్తిలేని దానికై యెంత ప్రయత్నించినను నది ఫలకారి కాదు. దానికై చింతించినను బ్రయోజనమ్ము లేదు. స్వస్థచిత్తుడవై యుండుము.

దశరథుడు:—మంత్రిపాలా!

ఉ॥ శీతకఫాదిరోగములు జిక్కుచునుండగవచ్చు భూమిపై
క్షితిజరాదికష్టములు జిక్కుదినంబులనోపవచ్చు ఘో
రాతతనిర్ధనత్వవిపదబ్ధిని మున్గగవచ్చు మంత్రి యీ
భూతలమందసహ్యమహా పుత్రవిహీనవిచారమేరికిన్.

మంత్రిపాల! ఈ పుత్రహీన విచారసాగరంబున మునిగి దరిదాపుగానక నిరంతరము దుఃఖించుచున్నాను.

సూతుడు:—మహీపాలా! మీ విచారంబుడుగును. మున్ను సనకసనందనాది మునివరుల సభలో జరిగిన రహస్య వాక్యార్థసారమొకటి చెప్పియుంటిని. అదియేలకో యింతవఱకు నాకది జ్ఞప్తికిరాదయ్యె.

దశరథుడు:—సూతా! వైరాగ్యవిభవసంజాతా! అదియేమి?

సూతుడు:—మహీపాలా! దేవతలు రాత్రించరనేతయైన రావణుని ధాటికి నోర్వక యష్టదిక్పాలకులం గూడి ముస్నాదినారాయణుని నారాధింప నామహాదైవంబు సాక్షాత్కరించి రాక్షసనాశనంబునకై భువిలో దానవతారమెత్తెదనని యభయమిచ్చెనట. మరల రోమపాదుని జామాతయగు ఋష్యశృంగుని యాజమాన్యముక్రింద నీవొనరించు పుత్రకామేష్టియాగ సంకలితహయమేధ కర్మ పుణ్యఫలంబున నాదేవావతారంబు నీనుండి యుద్భవించుననియు నేవినియుంటిని. కావున నీవు వశిష్ఠాది కులగురులను రప్పించి హయమేధంబొనర్పుము. మునివరేణ్యుని ఋష్యశృంగుని పిలిపింపదగిన ప్రయత్నంబు సలుపుము.

దశరథుఁడు:—సూతా! ముదమందితి. నిజము. అంగదేశము ద్వాదశవర్షక్షామబాధిత మాయెను. చూడ నావరమిత్రుఁడు రోమపాదుఁడు కాననంబున మృగప్రాయుఁడుగనున్న జ్ఞానసారుని ఋష్యశృంగునిఁ గుటిలోపాయమునఁ దెలిపించి తన సుతను శాంత నతనికిచ్చి తనదేశంబున నతనినుంచుకొనెనని వినియుంటిని. ఆ మహామునినిరుసటికిఁ దెలిపించు మార్గంబెద్ది.

పురోహితుఁడు:—మహాప్రభూ! ఆ ఋష్యశృంగుఁడు నాబరనైన బ్రాహ్మణుఁడే కదా? అట్లయిన నేనేపోయి ధనాశఁగొలిపి పిలిచికొనివచ్చెద. సెలవిండు. పోయి వచ్చెద. (అనుచు లేచును.)

దశరథుఁడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆతురపడకుము. కూర్చుండుము. ధనమునకాసపడు మునివరుఁడతఁడు కాఁడు. వైరాగ్యధనసంపన్నుఁడు.

పురోహితుఁడు:—మహాప్రభూ! నే నమ్మను. నమ్మను. అతఁడు వైరాగ్య ధనసంపన్నుఁడైనది నిజమయినచో దారేషణకు లోఁబడనేల! రాజసుతను పెండ్లాడ నేల? చెప్పుడి. దీనికిబదులు చెప్పుడి. దారేషణకు లోఁబడినవాఁడు ధనేషణకు లోఁబడఁడాయేమి? నేను నాకాకాక సమయములో సకలురకు వేదాంతము లుపదేశించుచుఁ "పద్రవ్యాణిలోష్టవత్" యనుశ్లోకార్థము బోధించుచు యాచకత్వము నిరసించుచుంటిని. పాడువెతంత్రి నేనెంతవలదన్నను దానినింటికి తెచ్చి గంటుచేసెను. గృహస్థునిఁ జేసెను. పిల్లలమీదఁ బిల్లలు పుట్టిరి. అపుడు నావేదాంతమే మూలకుఁబోయెనో? నా నీతులేఁగుహలో దూరెనో? కాంధనేషణాసహ్యాత యుపారధిలో మునిఁగెనో? ప్రాతఃకాలమునుండి రాత్రి సరిపొద్దు వఱకు నాయువారిముఠేత్తు పనిలోఁ గష్టపడుచున్నను కుటుంబము దూరలోయనుచుఁ పిల్లలు మొత్తుకొనుచుందురు. కావున దారేషణకు లోఁబడిన యా మునివరునకు ధనేషణ లేదనిన నెవఁడు నమ్మఁడు రండి. నాకుసెలవొసంగిన నేనిపుడే పోయి యతనినిఁబిలిచి కొనివచ్చెద.

దశరథుఁడు:— విప్రవరా! మీకేల యంతటి శ్రమ. (సూతునిఁజూచి) సూతా! ఇప్పుడిఁకీయ నిన్నుఁదప్ప మఱియెవ్వరు సమర్థులు కారు. కావున నీవిపుడే వెళ్లి నామిత్రుఁడగు రోమపాదునకు నావిచారంబెఱుకపఱచి కర్తవ్యంబుఁ దెలిపి యెట్లయినను ఋష్యశృంగుని నతీయుక్తునిగ నిచటికిఁ బిలిచికొనిరమ్ము. (మంత్రిపాలుఁనిఁ

జూచి) మంత్రీ! నా కులగురువులగు వసిష్ఠులును దేశమునందుండు బ్రాహ్మణోత్తములను బిలిపించి వారియాజ్ఞ రీతిని సరయూతీరమునందు యజ్ఞవాటిక నిర్మింపుము. అందఱు వెళ్లి జాగరూకులై కర్తవ్యకార్యంబులు విచారించుకొనుడి.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

వీధి.

(వసిష్ఠులు - బ్రాహ్మణులు - వడ్లంగివాండ్లు.)

వసిష్ఠుఁడు:—మహీపాలుఁడు కార్యభారంబు నామీఁదవైచెను. అంతటి మహారాజునకుఁ గులగురువు నేనై యతఁడు నన్నుఁ బిలిపించి రక్షింపఁగాను గతముగ వచ్చిన రాజులకు మాపెద్దలు హితుఁడవు పురోహితుఁడవు కావున సర్వకార్యంబునకు నే విఘ్నంబు లేకయుండ సాంగోపాంగముగ సంపూర్ణంబు సేయు క్రియాంగకుశలతఁ గలిగి కర్తవ్యకార్యంబు నెరవేర్చుభారము నీయది యనిపలికినప్పుడు వలదనుట లోకసమ్మతముకాదు. కావునఁ గార్యాంగ కర్తలగు నట్టి క్రతుకర్మనిపుణులను బహుశ్రుతులును మంత్రజపపరులును శుచికర్మనిరత వ్రతులును కర్మకులునునగు వారిఁ బిలిపించితిని. వారలకో యిదివఱకు రాకనిలిచిరి.

వడ్లంగులు:—(ప్రవేశము) దండము గురుపుంగవారూ! దండము. మముపిలిపించితిరేల. ఇల్లుకట్టవలెనా! అడివిలోనుండి వారికి మీకెల్లల. గుడిసెనా? మేము కసువుపని చేయువారము కాదు. కుశ్రమికావలయును. చెప్పండి సామీ చెప్పవేయండి.

వసిష్ఠుఁడు:—ఓరీ శిల్పకారులారా! మనరాజుగారు హయమేధంబు సేయుచున్నారు.

శిల్పి:—ఏమండి. ఏమండి. ఎంతపెద్దమాట చెప్పితిరి? అటులంటే యేమండి. గుఱ్ఱమునసవారియా?

వసిష్ఠుఁడు:—ఓరిశిల్పీ! గుఱ్ఱపుసవారి కాదు. గుఱ్ఱపుయాగము.

శిల్పి:—హెూ. హెూ! గొఱ్ఱెను గొంతుకోసినట్టు గుఱ్ఱముగొంతు కోయుదురా యేమండి.

వసిష్ఠుఁడు:—అవునరా యశ్వమేధమదియే.

శిల్పి:—ఏమండీ! మతీయేమో క్రొత్తమాట చెప్పారే! మొదటిమాటలో నొకటి

రెండక్షరములు జ్ఞప్తికి నిలుచునంతలో క్రొత్తమాట యంటిరే? రాజుగారు సేయునది మొదటిమాటనా? రెండవమాటనా?

వసిష్ఠుఁడు:—ఓరీశిల్పీ! వాయు మేధమనిన నశ్వమేధమనిన నొకయజ్ఞమేను. మనరాజు గారు సేయునది మాటలు కాదు. యజ్ఞకార్యము.

శిల్పి:—ఆకార్యమునకు మనమేమి సేయవలెను?

వసిష్ఠుఁడు:—ఓరీశిల్పీ! మీరు యజ్ఞవాటిక నిర్మింపవలెను.

శిల్పి:—స్వామీ! గురేమయిన ననుఁడీ. మాకు ఋత్విగులాగున చెప్పితే చేయు చున్నాముగాని మాకుఁదెలియని యడగమాటలాడిన మీముపనిఁజేయఁజాలము.

వసిష్ఠుఁడు:—(స్వ, నాకుఁగష్టమువచ్చెను.) ఓరీశిల్పీ! జన్నముసేయుటకు నిండ్లవరుసలు కట్టవలెను.

శిల్పి:—ఇటులచెప్పుడి. పిదప

వసిష్ఠుఁడు:—వెయ్యియిట్టిగెలుదెచ్చి రెండుమండపములు రెండుగుండములు రెండరుగులు వేయవలెను.

శిల్పి:—ఇంతేనా, మఱియేమయినను సేయవలెనా?

వసిష్ఠులు:—చాలావంటయిండ్లు సత్రములు పందిళ్లు రాజులుదిగుటకు విడుదులు కట్టవలెను.

శిల్పి:—ఏమండీ. మంచి పెద్దపనులు పెట్టుకొన్నారే? యాపనయ్యాగా కలవుతీసి బోవును? స్వామీ! ఇంతచేస్తే మనరాజుగారికి రేమవుతుందండి.

వసిష్ఠుఁ:—పుణ్యమువచ్చును. పుత్రసంపదకలుగును.

శిల్పి:—ఈ జన్నముచేస్తే నా పిల్లలుపుట్టునద. అవనిఁ జేయనివారికిఁ బుట్టరా? నేనేజన్నము చేయలేదే. నాకిపుడు పదుగురుపిల్లలు పుట్టినారు. మాదానికకుంప దేవుడు చల్లగఁబెట్టితే యింకపదికేమి తక్కువలేదు.

వసిష్ఠుఁడు:— ఓరీ! శిల్పీ! నీపుణ్యాత్మునవు: కానివో జాగరూకుఁడవై నేఁజెలిపినకార్యములు నెఱవుము.

శిల్పి:—స్వామీ! మాకుకూలి మీరేకదా యిచ్చునది. ఆ కొలువుగాండ్లకే కూలిపని నప్పగింపఁడుఁడి.

వసిష్ఠుఁడు:—మంచిది. నేనేయిచ్చటఁ బోయెదఁ.

(శిల్పి కారుల నిష్క్రమణము.)

(అనేకులు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

జాబాలిదీక్షితులు:—[శిష్యుఁడు వితర్కావధానములతో ప్రవేశించి వసిష్ఠునిఁజూచి] నమో నమః - నమోనమః —.వసిష్ఠులవారూ! మంచిపని పూనుకొంటిరి. పెద్దలుమీరు మీవంటివారలు పుణ్యాత్ములున్నవారు కావుననే కలి యడుగుఁబెట్టుటకు భయపడుచున్నవాఁడు.

వసిష్ఠుఁడు:—దీక్షితులా! మీవంటివారలు బ్రాహ్మణోత్తముల ప్రభావంబునఁగదా ధర్మము నిలిచినది. దీక్షితులవారూ! మీరు సకలము తెలిసినపెద్దలు కావున యజ్ఞకర్మారంభ సంరంభంబెసఁగ నిష్టకాచయనంబులొనర్చు పనియందు జాగరూకులై యుండురని కోరెదను.

జాబాలి:—స్వామీ! ధన్యుఁడనైతిని. వసిష్ఠులవారూ! ఈ బ్రాహ్మణవరుని కేదయిన నొకపనియిత్తురని వేఁడెదను.

వసిష్ఠులు:—ఇతఁడెవ్వఁడు?

జాబాలి:—నాబంధువు.

వసిష్ఠుఁడు:—ఎటుల

జాబాలి:—నామేనమామ యల్లునిమేనత్త కుమారుని మేనకోడలి మనమఁడు.

వసిష్ఠుఁడు:—చాలసమీపబాంధవ్యమే. దీక్షితులవారూ! వీరికేమివచ్చును?

జాబాలి:—మీరేప్రశ్నించుడి.

వసిష్ఠుఁడు:—(శిష్యునిఁజూచి) అయ్యా, విప్రవరా! నీకేమివచ్చును?

శిష్యుఁడు:—(హా! అని లేచి కనులు నులిమికొనుచు) స్వామీ! నాకునిద్రవచ్చును.

వసిష్ఠుఁడు:—(పెద్దలువీరు) నిద్రవిషయముకాదండీ! మీకేవిద్యవచ్చునని యడిగితిని.

శిష్యుఁడు:—ఏమండీ! గురువులవారూ! ప్రపంచంబున నందఱు విద్య నేర్చినవారేయున్నారా? మనష్యమాత్రుని జీవయాత్రకుఁదగినంత యేదోయొకవిద్య వచ్చియుండును.

వశిష్ఠుఁడు:—ఏవిద్యలో మీరు శ్రమించినారు?

శిష్యుఁడు:—నాకన్నివిద్యలు శ్రమగానేయున్నది. అయినను కొన్ని దినంబులు నేను పాకవిద్యయందు శ్రమపడినాను.

వశిష్ఠుఁడు:—ఏమయా! అదియొకవిద్యయా? ఆకువారు సైతము వంటసేయుచున్నారు.

శిష్యుఁడు:—ఏమండీ! అందఱిప్రాణములకు నాధారమగు వంటపనిని మీరింతతాత్సారముగ మాటలాడుచున్నారు. ఏదండీ! చూతాము. మీరిన్నివిద్యలు కరతలామలకంబుగ నేర్చి రాజగురువులయినారే! వంటపనిచేయుఁడి. అప్పుడుకదా మీకు దానికష్టము తెలుసును.

వశిష్ఠుఁడు:—ఉండును. ఉండును. ఏయేవిద్య కెంతెంతకష్టముండునో యెవరికిఁదెలియును. కానిమ్ము. నీవు యాగదీక్షవహించినవారికి వంటఁజేయుచుండుము.

శిష్యుఁడు:—స్వామీ! నావనికి సంభావనయేమో?

దీక్షితుఁడు:—ఓరీ! బుద్ధిలేనియంబ్రహ్మ! నీయోగ్యతఁజూచియిత్తురు. మొదటనే యడుగఁగూడదు.

శిష్యుఁడు:—దీక్షితులవారూ! మీరు పెద్దలు. మాటలాడకుఁడి. ఏమో గొప్పమర్యాద వచ్చునని యిప్పించెదనని మా పెద్దలకు ఆశఁజెప్పి మార్గమునందంతయు నాతో వంటవార్పులు చేయించుకొని యిపుడీపని యిప్పించిరి. ఈ వంటపని నేనయి సంపాదించుకొనలేకపోతినియా? మీకుపకారమేమి? ఇదియెప్పటికిని నాప్రాప్తి పనియేకదా? కానిండు. మీకుదారిలో వంటచేసినందుకు నాకివ్వఁదగిన దివ్వండి.

దీక్షితులు:—మంచిది. యిచ్చెదరమ్ము.

వశిష్ఠులు:—దీక్షితులవారూ. ప్రారంభమున హయమేధంబు నిర్విఘ్నముగ సమాప్తి నొందిందు కర్మయందు మనము ప్రమత్తులమై యుండవలయును. పిదప మహానుభావులగు ఋష్యశృంగ మునివరులు రాజునకై పుత్రకామేష్టి యొనరింతురు. కావున మనపని మనముచక్కఁగ నెవరినుండి మాటరానటుల యొనర్పవలెను.

జాబాలి:—నిజమండీ! నిజము. చేసినపనిలోఁ జెడ్డలెందువారు పలువురు గరుడోభయ పక్షంబులుగా విష్వక్సేనయనంబు లొనర్చుటయందును విధివిధానంబుగ యూపంబులు స్థాపించుటయందును బ్రారంభముననే జాగరూకులై యుండవలెను గావున నాచేయుపని మీరప్పుడప్పుడు జూచుచు నాకెవరినుండి మాటరానటుల మర్యాదగఁ గాపాడికొనిరచ్చు భారము మీయది.

వసిష్ఠుఁడు:—మంచిది. అటు చేసెద, రండి పోదము.

తృతీయరంగము.

యజ్ఞవాటిక.

దశరథుఁడు - వసిష్ఠుఁడు - ఋష్యశృంగుఁడు - జాబాలి - గర్గ - బ్రాహ్మణులు - అగ్నిదేవుఁడు - కౌశల్య - కైకేయి - సుమిత్ర - పరశురాముఁడు.

(దశరథుఁడు యజ్ఞము సేయుచుండును.)

(బ్రాహ్మణులు మంత్రములు చెప్పుచుందురు.)

పరశురాముఁడు:—(హుంకరించుచు గంభీరధ్వనితోఁ బ్రవేశించి.)

చం॥ మదకరియించుదంతుల సమగ్రముచీల్చెదురీతిగాను, దు -
ర్మదులగుబాహుజన్మకుల రక్తము తర్పణవారిఁ జేయఁగా
మదినిరతవ్రతంబుగను మన్ననసేయునుజామదగ్ని యం
చెదవెఱగందకీచెడుగుఁ జేతలుచేసెదుపీనిఁజంపెదన్.

(అనుచు దశరథునిపైఁ బడఁబోవును.)

దశరథుఁడు:—(మ్రొక్కి)

మ॥ అనపత్యాఘవిమోచనంబునకునై యాగంబునేసల్పుదున్
ఘనదీనావనమ్రొక్కెదన్ గనుదయన్ గాలంబుకాదాడకీ
మనవిన్ జేకొనుమాహితంబుగని సన్మాన్యంబుగాఁ బ్రోవుమా
వను నేదీక్షనుగన్నవాని పయి శస్త్రంబేయఁగా భార్గవా.

మహోసుధావా! భార్గవా! నీవు వైష్ణవ వరప్రసాదజనిత మహిమాస్పదుఁడవని

చేసెయుంగనా? సకలక్షత్రియ శిరఃకృంతనోద్యోగ విహార నీ పరశుధారయావి నాకుఁజెరి యుదా? పితృఋణవిమోచనార్థంబై భూభుజదేహ రుధిరతర్పణంబుసేయు నీవు కంకణం బుకట్టినవాఁడవని చేసెయుంగనా? నీ పితృద్రోహియగు కార్తవీర్యార్జునుని పుత్రమిత్ర బంధువులతో ప్రేతభూమిఁ జేర్చితివను నీ పరాక్రమము క్రొత్తదయా? భార్గవా! నంతా నాపేక్ష మానసంబును బాధింప నీ సవనంబు మానివాడను. కావున నన్నీ తఱిదయఁగాచి బ్రోతువని వేడికొనిరాయుడ.

పరశు:—ఓరీ! క్షత్రియకులాధమా! నేనెన్నిమారులు నిహింసింపఁ బనిపూనినను నీ వేదియో యొక నెపంబున నన్ను మోసగించెదవు. ఈతూరి విన్నువదలను.

వసిష్ఠుఁడు:—పరశురామా! ఇటురమ్ము. (అనుచించుక దూరంబునఁజని) భార్గవా! నీవు క్షాత్రధర్మంబు వహించితివను కులాగతసామవృత్తి నిన్ను వదలదు. నీతండ్రి అవ దన్న భారితపఃఫలరూపంబవు నీవుకావున యించుక కోపంబువశమిందుకొనుము. ఈ దశరథుఁడు నల్పు యగ్నఫలంబులో శోపద్రవనాశనకరంబు. నీ దివ్యలోచనమున భవిష్యత్కార్యంబుగనుము.

పరశు:—(ఇంచుక యాలోచించి) మునివరా! సకలము కరతలామలకమాయెను. కాఁదగినకార్యంబు కానిమ్ము. నేవెళ్లిపోయెద. అయినను నాకోరియుపేక్ష యుత్పదుద్భవించెను.

వసిష్ఠుఁడు:— భార్గవా! అదియేమి.

పర:—ఈ ధర్మాత్ముని దశరథుని గర్భమున పతిపరాక్రమ ధీరోద్దాముఁడును త్రైభవజిత సుత్రాముఁడును దానవవిరాముఁడును నగు సుతుఁడుద్భవించును. వానికి నానామంపెడునటుల వాగ్దానమిమ్ము.

వసిష్ఠుఁడు:—భార్గవా! కానిమ్ము.

పరశురాము:—నేఁబోయివచ్చెద.

వసిష్ఠుఁడు:—(దశరథా! ఆపద తొలఁగెను. శుభమాయెను. (ఋష్యశృంగునిఁజూచి) మహాత్మా! తావకామోఘ కరుణాకటాక్షంబున నశ్వమేధంబు సమాప్తమాయెను. ఇఁకపుత్రకామేష్టికిఁ దాము ప్రారంభింతురని ప్రార్థించెద.

ఋష్యశృం:—వసిష్ఠా! ఇవుడు గర్వోక్తులు పలుకుచు నిచటికి వచ్చినవాఁడెవఁడు.

వసిష్ఠుఁడు:—మహాత్మా! అతఁడు జమదగ్ని సుతుండు. క్షాత్రధర్మంబవలంబించి భూభారంబుతగ్గింప క్షత్రియ వంశనాశనంబొనరించు చున్నవాఁడు. వైష్ణవాంశ సంజనితుఁడై నను క్రౌర్యభాగ శరీరంబిఁకను నష్టమొందించిన వాఁడు కాఁడు.

ఋష్యశృంగుఁ:—ఏమీ! అటులనా! వీనిక్రౌర్యంబును గర్వంబునునడంచి లోకక్షేమంబొనరించు పుత్రుఁడు లభించులాగున యీ రాజునకై నేనిపుడే పుత్రకామేష్టి యొనరించెద. (అనుచు నించుక నిమీలితేక్షణుండై యుండి కనుఁ తెఱచి మంత్ర పూర్వక హవిస్సునగ్నిలో వేల్చును. అందఱు ఆశ్చపడి నిలిచియుండ నగ్ని దేవుండు జ్వాలలోనుండి పురుషరూపంబునఁ బాయసపాత్ర చేతనిడికొని లేచును.)

అగ్నిపురుషుఁడు:—దశరథా! నీచేయు క్రతుకర్మ ఫలంబున దేవాళి తృప్తినందెను. తత్ఫలంబ యీ నాహస్తమున రాజిల్లు దివ్యపాయసంబు. దీనిఁగొని నీభార్యలు భుజింపనిమ్ము. నీకు ససమాన తేజులగు పుత్రులు పుట్టుదురు. నెమ్మదిగనుము.

దశరథుఁడు:— దండకము.

శ్రీమన్మహాజ్యోతిరూపా, సురాయత్త తేజాతిరూపా,
నరాయత్తసక్రోధరూపా, మృగాయత్తమోహాతిరూపా,
విహంగాత్తసామీరరూపా, భుజంగాత్తహాలాహలాభీలరూపా
కుజాయత్తకాఠిన్యరూపా, జలాంతస్థభూరిద్రవైకానురూపా,
జగత్ప్రాణసంవేగరూపా, జగద్వ్యాప్తరూపా,
జగచ్చక్షురూపా, జగన్నాథరూపా,
జగత్సృష్టిరూపా, మహాయజ్ఞపూజ్యా,
మహేంద్రాధిరాజ్యా, మహాభోగభోజ్యా,
సురానీకపోషా, సురేశానుతోషా,
సుధీలోకభూషా, సుచారిత్రభాషా,
సువర్ణాభవేషా, నిరంతాగమాంతప్రచారా,

నిరీహోపచారా, నిరాతంకవిద్యావిచారా,

నినుఁ స్తోత్రముఁ జేయనేనెంతవాఁడయ్య,

బ్రహ్మాదిదేవప్రభుల్ చాలరన్నన్,

బృహద్భాసునీమేను తేజోమయంబైజగంబెల్లవ్యాపించిరక్షించు,

స్వాహాస్వధాన్వల్లభా,నీవుహవ్యంబులన్ గొంచుదేవాళికిన్ జేర్పవే,

కవ్యముల్ గొంచుపితౄణముఁ దెంపవే, దేవదేవా,

నినుఁగంటినానోములెల్లన్ ఫలించెన్, జలించెన్ గృతాఘంబు,

వైశ్వానరా, భూరిసామ్రాజ్యమువంటిదేవా,

మహాదేవ, నీపాదపద్మంబులన్ మ్రొక్కెదన్,

మ్రొక్కెదన్, మ్రొక్కెదన్.

(అనుచు సాష్టాంగ దండప్రమాణంబు లాచరించి పాయసముఁగొని కంటికద్దుకొనును. అగ్ని దేవుని నిష్క్రమణము.)

[భార్యల కౌసల్య కైకేయులం బిలచి.]

అ ను బం ధ ము 37.

ప్రియులారా! ఈ దేవపరప్రసాదామృతమును మీరు శుచీభూతలై భుజించి పావనకులవర్ధనలై వీరమాతలుగండు.

[అనుచుఁ బాయసము చెరిసగమిచ్చును. వారు పుచ్చుకొందురు.]

వసిష్ఠుఁడు:—ఏమీ! దశరథా, భవిష్యత్సంతానానందమున నీకుఁగల మఱియొకభార్యను సుమిత్రను మఱచితివియా?

దశరథుఁడు:—మహాత్మా! నిజము. నిజము. కనుమఱుగయిన కాంతను మఱచితిని.

(సుమిత్ర ప్రవేశము.)

ప్రేయసులారా! మీకులభ్యంబైన పాయసభాగములో నించుక సుమిత్రకిచ్చి

ననుగ్రహ్యునిఁ జేయుఁడీ.

కౌసల్య:—నాథా! అగత్యముగనిచ్చెదను.

కైకేయి:—కావలసియుంటె కొంచెకొసయుండవలెను. లభ్యమైనదానిని నైవరియ్యనోపుదురు. అయినను మీయానతి యయినదికావున యిచ్చెద. (అనుచు నించుక భాగమిచ్చును.)

బ్రాహ్మణు లాశీర్వదింతురు.

దశరథుఁడు:—(వసిష్ఠునితోఁ) మహాత్మా! ఈ కూడిన బ్రాహ్మణవరుల యిష్టానుసారముగ సువర్ణంబు దక్షిణగ నొసఁగివంపుడి.

వసిష్ఠుఁడు:—మంచిది.

అనుబంధము 38.

(నిష్క్రమము.)

అనుబంధము.

అనుబంధము 1.

మాండురాగము - ఆదితాళము.

సూత్ర. శ్రీదేవా మహాదేవా భావమ్మున నిను సదా సంస్మరింతూ ॥ ప ॥
మునుని నిన్ను మనమునందు దినదినము నేమదిక్
భయభయములఁ దినుతులఁజేతుఁ గనుము కరుణన్ ॥ శ్రీ ॥ ౧॥
కాలకాలముల నిన్నుఁ - కలుష హరా కృపఁబ్రోవన్
వేడెదను నిరతము కనఁకరుణన్
దురితహరా ధరణివరా భావమ్మున నిను సదా సంస్మరింతూ ॥ శ్రీ ॥ ౨॥

అనుబంధము 2.

రావణ:— దేవగాంధారిరాగము - ఆదితాళము.

తామసమునువిడి నామొఱవినవే కామితఫలములీవిదేహా
దానవనాథుని వరదాయకఁగని బ్రోవవె తాతా దాసుడ కావవే ॥ ౧॥
త్రిదశాధీశుని దీసతను బాసి వెంచుపితామహా
మునమాఁగను నన్ను కనులారఁగని సదయబ్రోవరా భారతీ నాయకా ॥ ౨॥

అనుబంధము 3.

బ్రహ్మ:— నాటకురంజి రాగము - ఆదితాళము.

నాతనయుఁరా మోహమాయనురా ఘనముగను మానసము
యీశు గెలచి పాశుపతము నీవితరి బందగలవిక
యశము యల్లదిశలనింపు నిజముగాఁ
విజయవైభవమున నీవవినుతనిజంది, అజరరాజ్య
విభవసౌఖ్యమంది మనుమోదిక్ ధరవీరశూర పోరడీడు
పురకీర్త్యాదంబు జంబునముదంబు గొనుచును.

అనుబంధము ౪.

రావణు:— కేదారగౌళ రాగము - ఆదితాళము.

రాచెదసురకుల రాజీ నేరాచెద సురకులరాజీ ॥ ప ॥
భూరిపౌరుషముగని సురవరాముని భువినీరుచేసి కూల్తునరావరుల
మీరుదువిరోధిజాలా మీరపోరిమంత్తు
ధరవైరివార మెల్లగూలి భూరిధీరాధారుడై
దానవాధినాథనై భూనభోంతరాళముల
బూనునత భాసుకులాదులను దానవవిరోధులను
దన్వితాదికాధిపుల దండితులజేసినేను నుండెదాను సౌఖ్యముల
నేను బాయచేయుదును మానివారామూను
ధరామానినూలదెత్తు ననూనముగమానవ
కులాధముల కానలాను చేర్చెదనుకానివారి
గూల్చెదను యీశాశక్తి చూపెదను.

అనుబంధము ౫.

రంభ:— బేహాగురాగము - ఏకతాళము.

నాదుమోహనునిగాంచెదా
నద్రతాక్ వానిగూడెదా
దూనశరునకు వానిసినాదుచూ
మానానసేల్లి బూనెదనే.

అనుబంధము ౬.

రంభ.-- సురటి రాగము - రూపకతాళము.

మమతానువదలునె నామారరూపసన్నిభుడు
తిమిమారగనన్నుఁ బిలచి తమకమొసఁగ తామసించె
మన్ననానన్ను రమ్మని నన్నలుచనేకదా
మున్నాదినమాటల్లను నన్నగిల్లాచేయునట
మారటమాదురూపుని మన్ననలందకనె
మానుదూనేనూటలేలా మానినీదదాఁగుదునే.

అనుబంధము 7

నోటుస్వరము - ఏకతాళము.

రంభ:—రా - రా - కందర్పక్రీడా లహరీ - క్రీడాలహరీ
మేడాలహరీ రావోయి వేవేగరంజిల్లగాను
భూరిగ సౌఖ్యాను లారయు నంబాచేర రారో హేరాళిని
నాళితాళాతాయమారవలదు లేవదారగనహరీ
బ్రోవరాదా వేగరార రూపజాలనేరీ ||

అనుబంధము 8.

హిందూస్తాని జంజూటిరాగము - ఆదితాళము.

రంభ:—దానవా మామవు నలే తగులరాదురా నలే || ప ||
వినయమునను మనవినిబను ఘనతనుగను
మమతనుకే మతముమానరా || అ ||
పాతకమేల నీకు యీ || దానవా ||

అనుబంధము 9.

రాగమాలిక - కాంభోజిరాగము - ఆదితాళము.

రంభ:—పోపోరా వడిగా చెనగా కలుషమతిని మనము గలువగగురా || ౧||
రావణ:—మారూనీ ఉలుకూ ములుకూ లెదను కదసిచేరవ మరల వళమూ || ౧||

మోహనరాగము.

రంభ:—పాతకపాపము పడలికికిలగునటె పాదములబడీ ఆడిగొదవడిబను
కడుహితమగు నడతగను వినయమును విసువకమది చెతగొడపక గనిమను || ౨||
రావణ:—కాలముజనునూ కలపకఅలరుల పొన్నునసురతీ సలుపుము హితమతి
సరసముగను వదలనిను బెదరవిను మదపతికిని ముదమొదవగ గనిమను || ౨||

బిలహరి రాగము.

రంభ:—పలుకక కలుహాకలునఫ్రనదకలు తెలపక వడివెదలుమ
వినురాహితమతీ నిజము పతీ గతిగ జెలిసి మనుమికనీవు పోరా పో ॥ 3

రావణ:—మదనుడు వినునేమనూజాల వలుకులతలపక మదిచెదకినై కనవే
అలసితీ సొలసితీ నిలుచుగతీ నిలువగలనై అలసితి యాలశ్యముహాగనలదూ

అనుబంధము 10.

కమాజురాగము - రూపకతాళము.

రంభ:—మానిని నారాశిలపుటలు వదలును ॥ పల్ల ॥

రావణ:—వెళ్లుచునారి నిన్ను పడలా కదలుమర్ల॥ పల్ల ॥

రంభ:—నీతిక ఖ్యాతిక్ రీతిక్ గాంచుచు పదలుదు ॥ మా ॥

రావ:—బాలా చాలా వేళా యగు వీక తరలుము ॥ వె ॥

రంభ:—తగవా బిగువా మగువక్ చెలువక్
నుగవాడవె ఛీ వగలగు వదలుము ॥ మా ॥

రావ:—మగువా యగునె తగవీ గనినీ
మతిహీనత బల్కుకునీక వెదలుము ॥ వె ॥

రంభ:—పలుకులు ములుకులు పలువా పలుకకు
ఫలమున ఫలమెటు కలుగును హీనా
ప్రబలుండవేనా యబలపైనా
పోలునె కలుషము చాలుర వలదూ
నతి నిటువట్టుట పాపముగద ॥ మా ॥

రావ—కలికిరో వలదిక వలుకులువలకక్ గలుగునె ఫలము కలతలచేతక్
వలదిదియేలా వనితరో మేలా
శోభనిచేతలు పోలునె నీకా నెలతరో వెళ్లుము వేగమెవద ॥ వెళ్లు ॥ 3

అ ను బం ధ ము 11.

తోడిరాగము - రూపకతాళము.

పల్లవి:—ఎంతవేఁడుదునా శ్రీహరినిన్ను ॥ ప ॥
కాంతనీసతిగను కలయుభాగ్యముకనక్
కాంతుని కానని శ్రీహరినిన్ను ॥ అను ప ॥
భావనసుగను భాగ్యనీరధి భావమునఁనిను వేఁడెద నిరతము
భావమునఁనిను వేడెద భవరోగపరిహార శౌరి
భయసయధంగి పడెదనునీదు పఁ. ములను.

అ ను బం ధ ము 12.

జంజూటిరాగము - రూపకతాళము.

పల్లవి:--ననుగోరా న్యాయమేనీకు దానవనీవు
మదినిశ్రీహరిగోరి నిరురాపకరమువీడి
పరిలమ్మ్మగను సేవ వదలా నేరను నే
వదలాశ్రీహరిసేవ కదలమానసనీకు
పపరాారాదన నీనువలుకు లేలేక.

అ ను బం ధ ము 13.

కాపిరాగము - చాపుతాళము.

పల్లవి:--విడువిడు దారివిడు దారివిడు దాడిచెడు ॥ ప ॥
భీరువులబాధించుట శూరులకున్యాయంబెటు ॥ అనుప ॥
తాపసునికన్యనేను శాపాదరనీరిఁగని పా
పాయుదరదిత్తునుయిరేఁపకురపాపమున.

అ ను బం ధ ము 14.

పుశేనిరాగము - ఏకతాళము.

పల్లవి:--మనపిజానీ వసటగనీ దనుజూడనక్ తెనకకురా మానమునమాత్ర
గను గొనుదును నాతనువునుధనమును మనమును నొసఁగితి

పాపాత్మురాలపగ నీపాదుపలుకుల
మనసిజనీ ములుకులకూ నుదుకుచుకూ బెదరియుటా మదికా
మదినీబెదరంగ నిలుపకుమానర దా నవహీనాత్మపలుకకు.

అ ను బం ధ ము 15.

పీలురాగము - చాపుతాళము.

పదవలి:--హృషీకేశ నావేణినినీద్భగనూ విషాదానుభీజెను నేనునునా
అశోకుజామేనిక నగ్నిని దహించుచూడవె నారాయణా
మనమునశ్రీహానీ నామము స్మరింతు జావవే నీకారగా.

అ ను బం ధ ము 16.

కమాజురాగము - ఆదితాళము.

లక్ష్మీదేవి:--మునిసై రీయుక లేవుమా సురవారమ్ము మొఱవినుమీ ॥ ముర ॥ ప ॥
ఘోరామీ అరాళముగని పొందుగాను లేర ౧॥
రామీ బలమదమెను భువితేచిరారయుక. ౨॥

అ ను బం ధ ము 17.

బ్రహ్మా:—— సురటిరాగము - అటతాళము.

తాపము సైపము రోపానిదేహము కాపాడలేవరా శ్రీహరీ ॥ అయ్యో ॥
రాక్షస జడుదుల గానాముపక్షముల్ మనలేనుమహినింక మానుచుమనువుల్
కంతలుబలమాఱుసుఖములుపోయె దేహముతారెను దేవాకసూ ॥ ౧॥
వేలుంపవలుం క్రూరుల బాదలుఘోరాములయ్యె నకొలా దేవకసుమా
మానముమువీడి మననేరమికనీ క్రూరాని బాధలం గడదేర్చుమా ॥ ౨॥

అ ను బం ధ ము 18.

దేవగాంధారి రాగము - ఆదితాళము.

వేదవతి:--నాగశయనకరుణా నాగరీయాటులయ్యె
నమసే దేవ్యాసు అవనుజాక్రూరాము ॥ ౧॥

క్రూరతనూ లాగెనను క్రోధాగ్ని బడికేసి
సారసనేత్రా శేరా సారెకు నే వేడుదునూ ॥ ౯॥

అ ను బం ధ ము 19.

రాగము - తాళము

లక్ష్మి:—వారిజాతావరింగు వసుధానిజువాసిగు గాంతుహితముతగను
అసురకి పరివాంతా, అమరార్జితా, మతిభాసితాలోకహితా ॥ ౧॥
భువినిజనవమొండి అనీతునీ అసురేశునీ అసువ్రల్ తెగా, భాసిల్లగా దనేవసూ॥

అ ను బం ధ ము 20.

రాగము - తాళము.

నారాయణ:--ముదమూరొనూ మోహనగాత్రి ॥ ప ॥
ఇలమనుజుల కుల మూనబుట్టి కలయూదునిన్ను కాంతిగాను చానా
దళపదనునీ నాదిగోర్వ నేను వసుధజనించి వాసితా రుతీప ॥

అ ను బం ధ ము 21

నాథనామక్రియరాగము - ఆటతాళము.

శూద్రుడు:--క్షామము బలమూరొనయ్యా ఆహా భూమిబ్రతుకు చాల
బరువాయెనయ్యా వానలుకురువక పోయె అయ్యో ౧॥
చేనూలుబీడయి పోయెనయ్యో బావులనీరింకిపోయె
ఆహా ఆకిరి యుంరయు నారిపోయే దేవునిదయ ౨॥
లేకపోయె అయ్యో భావమూదింతలు బలమయిపోయె ॥ క్షా ॥ ౩॥

అ ను బం ధ ము 22

శంకరాభరణరాగము - ఏకతాళము.

దొంగలు:--కష్టాగ్నికై పెక్కుగా లేని హీనునికాయంబు హేయంబునాదో కోమిత్రమా॥ప॥
మెచ్చుటనై నను మెచ్చిలిచెచ్చిన పచ్చని కానులు నెచ్చము జేయుచు ॥ ౧॥
గోడాలుదాటుచు మేడాలనూరుచు నాడాలుదోచుచు యూనిగకెప్పుచూ॥౨

దారులుగొట్టుచు, భోరులైమించుదు మీరినసొమ్ములు వారకనిచ్చుచు॥ 3॥
కూరిమిచేరిన దారాపైసొమ్ములు చోరులైమించుదు సారాయిచ్చుచు॥

అనుబంధము 23.

ఏదుకులకాంభోజిరాగము - ఏకతాళము.

బసిరెడ్డి:-- నావాలేదాయె చేనూలు బీడాయె తోటలెండిపోయె
కూటికిలేదాయె చేటూలు ముసూరాయె చెప్పగలేనయ్యా ౧॥
నీవుమెండిపోయె నాధానులేదాయె కాయబలమూరాయె కారణమేమయ్యా ॥

అనుబంధము 24.

రాగము - తాళము.

బుద్ధి:— వానిగాంచు భూమీశా వంత్రమానుమా రాజా
వేసారకహితామని వీనులారా వినుమకనుచు ॥ ప ॥
శీతాద్రితలమునుసకస సంశమీశుడోకడు కలడు
శ్రీసుముానవాసినీటు చేరగచేయుసుఖముగలుగు
కానాసమృగముబలెను కొద్దున్నసొసటకలుగుముని
మానవేశవానిరాకను మంగళమాను భువికిని కనుము.

అనుబంధము 25.

రంగాసాని:.. ఆసావేరిరాగము - ఆదితాళము.

భూపాలమానిశుని నేపారబిత్తుమిటె ముకముగనుమునదయామలిని
తాపసవద్దకేజని మరుతాపము నేపొనగా కాపాడితెచ్చెదముతీపారగాను॥౧॥
మానకమానీగనీ పటుమాయలుసల్పుచును మారునిధాటీనిమానసమేంచు॥ ౨॥

అనుబంధము 26.

రంగాసాని:-- కాంభోజిరాగము - రూపకతాళము.

సానిమాయలుబూనిమానిని మూనశరునిజేయుదు
మూనవానినిమీనకేతుని మూనచేసిమించెదధారుణీ

మానుని, మారుని, మార్గణభావతు, మేనిదళైనన మేలుగానింక
హానిమాయలు మానిత సేవడు యీనాసై పులిపూనిసాధించెరా.

అ ను బ ం ధ ము 27.

కమాజు రాగము - ఆదితాళము.

వెంకాసాని:-తావసివరా ఆపద బాపవేమిరా

గాఢరోగమ్ము నే నేరుముగానా నోమెదుభాములను
కందనందునినుకు పొందిక గాంచు సుంకర దేహులను
మారుకానతిని విరాళిను వేము దారినిదయగాంచరా
సారిమోడమ్మును గుర్పెమాకును మారుదర్పబాణజాడ

అ ను బ ం ధ ము 28.

వెంకాసాని:—శంకరాబరణ రాగము - ఆదితాళము.

స్మరయాగమాయెరా, మదనానికుమానస నీవును మారుమారు గొబ్బు దానను
సానికయల్లిన సాధనముమరూరోగము ముదముకూసగానశరూనీ
గావమువదలీ మానిరియు వ్నా మాణమేలా గువ పూనగాంచును భువిని"

అ ను బ ం ధ ము 29.

బంగారాసాని:- కానడ రాగము - చాపుతాళము.

మోదమూరెు ఖేదాముపోరు మారుమానసను కుమెలారెుకనవె ॥ ప ॥
సానులగుమిలోన సాటిసిగానను
మనసిజశరముల మునిగురిఆరమే॥ గ॥

అ ను బ ం ధ ము 30.

రాగము - తాళము.

రంగాసాని:--సంయమీంద్రమ చాలుచాలిక స్నానసంధ్యలు
సారమైనమారరోగనీరధీ చేరుము చేరుమ వేగమె

కాముయోగము గాంచినంతనే
భామా కాంతిరసము కల్గును చానుగ
సేమము మానిప్రాణిసీప్ర కామునీయోగము వేగ మేలు.

అ ను బం ధ ము 31.

వెంకటసాని:- జంజూటి రాగము - ఏకతాళము.

ప్రాయమా మోగంపము వీంసా గానమానికి, యిక ॥ ప ॥
మునివరామారునకు మోదమోహమూడరా॥ యిక॥
మనోజునివింసుయిబీ మోహసారపూరము యిక
అనంగునిలింగమిట అంగజాలదూర
యతిపరామానిములా ఆటుక్రిచిదూడరా యిక॥

అ ను బం ధ ము 32.

రంగాసాని:- కమాజు రాగము - ఆదితాళము.

తాంబూలము వేయరా మానివరా ॥ ప ॥
సంబారమొప్పజన వీంబారు రాగపూర ॥అను ప॥
తాంబూలచర్వణము గంబూకలితమ్మా
బింబాధరాయుతము, సంభోగసాధనము
సౌరభసంయుతము, శారీరసుఖదము
తారుణ్యసూచకము, మారునియౌషధము.

అ ను బం ధ ము 33.

స్త్రీలు:- కాఫీరాగము - ఆదితాళము.

అయ్యారెనయ్యాట శయ్యా చేరవయ్యా విహారము మేలయ్యా ॥ ప ॥
స్మరయోగమ్మ సూరిగేయమయ్యా యొకయ్యా మోదమయ్యా
చెయ్యారు లేలనయ్యా కుదనహీలా కదసమయామదనతులా మేలయ్యా ॥౧॥
ముదసారమయ్యో గాము రాజితభోగాము రాజాధిరోగాము
సారాముని నా చేతనిగినా కనరా వినరా మనరా చనరా ॥అయ్యారె॥ ౨ ॥

అనుబంధము ౩౪.

రాగము - తాళము.

[illegible]—మీకు వేడెదాను మానవరా ॥ పల్లవి॥
మునీంద్ర రాక్షకుక తేమును ॥ అనుపల్లవి॥
విరాగ వైభవము వహించియుండేరుమీ అగను
వములు తపములు వీడి యిటువచ్చుటకుగా [illegible] నువిన గా
[illegible] రీతి దయగనుడు వాల్మీకి యొక వేడు వాడ ॥ ౧ ॥

[illegible]

అనుబంధము ౩౫.

సావేరి రాగము - రూపక తాళము.

అనుకోవడా యెను అనుదినము నాకు మున లేనయ్యో భూమీ ॥ ప ॥
తనయుల విభవము కనులార గానను మునమారెను
పెనగము మునగా నేరజేను ౧॥
మతిహీనుడయిభువి బ్రతుకాగ నోపను గతిగావా
నేను దుర్గతి కిలోనైతిని॥ ౨॥

అనుబంధము ౩౬.

రాగము - తాళము.

[illegible]—పుత్రహీనుడైతి నేను ధాత్రి నుండజాల నేను
పుత్రివతా దేవదేవా గోత్రహీనుడైతి
ధారస్వజన్మఫలం ప్యాసార పూర్ణ వైభవంబుగాని
పుత్రరత్న మీభువిని భూరిభాగ్య సారమార
అత్మయాలు లేనివాని అత్మకాన్యమానుగాని
భోగభాగ్యములెల్లవాని భోగ మేలత్యాగ మేల॥

అనుబంధము 37.

ధశరథ:— కాపీరాగము - అదితాళము.

ఆనందమాయెను - మానాసము - మానసము - మదిసంతాసము
ఘనమానందమాయెను మానాసము ॥ఆనం॥ ౧ ॥
దీనవనాథునా - మానసుధనా
మానాసము - మదిసంతాసము
ఘనమానందమాయెను - మానాసము ॥ఆనం ॥ ౨॥

అనుబంధము 38.

కేదారరాగము - రూపకతాళము.

శ్రీకమలకాంత - గోకులవిఖ్యాత - సుస్వాంత సురమునిగణనుత -
విభువరనితాంత - నితాంతప్రణుత - సుజన - సురవర నుతరు ॥ శ్రీ ॥ ౧ ॥
సుందరమోహినివేషా - నందానందితభా - పాఘనసంతోషా -
సకలగుణ తమోహరణ నిఖిల జగత్త్రాణకరణ -
సుఖము నిడుము కమలవదన - శుభములిమ్ము గొలుతునిన్ను ॥ శ్రీ ॥ ౨ ॥

National Library,
Calcutta-27.

జయశంకర్ అండ్ కో—విశాఖపట్టణము.

ఆర్యులారా,

జయశంకర్ అండు కంపెనీని నా మామగారైన ఉప్పల శ్రీ॥ శే॥ వీరన్న శెట్టిగారు 1906వ సంవత్సరమునుండి 1940వ సంవత్సరం వరకు మదరాసులో నడిపించిరి. అటుపిమ్మట నా భర్తగారగు ఉప్పల శ్రీ॥ శే॥ ఎతిరాజుగుప్తగారు బెజవాడలో యింతవరకు జరిపి యిటీవల కాలము చేసి నందున పరిస్థితుల ననుసరించి జయశంకర్ అండ్ కంపెనీని యీ క్రింది చిరునామాకు మార్చబడినది ఈకంపెనీలో సరసమైన వెలలకు దొరకు అమూల్యమైన ఎన్నో గ్రంధములను యీక్రింద చెప్పబడినవి యు యింకాయితరములైన ఉపయోగకరమైన పుస్తకములు అనేకములు గలవు దయచేసి కోరువారు యీక్రింది చిరునామావద్ద తెలుసుకొనవచ్చును.

పురాణములు :— ఆగ్నేయపురాణము, కల్కిపురాణము, బాలరామాయణములు, మత్స్యపురాణము, యింకా ఇతరములు.

వైదిక గ్రంధములు—: ఆబ్ధిక మంత్రములు, 360 వ్రతములు, ఋగ్వేద సంధ్యావందనములు, నిత్యకర్మాష్టకము, యాజ్ఞ్యాప ప్రయోగ చింతామణి, రుద్రనమకచమకము, సూర్యనమస్కారము యి॥.

ధర్మశాస్త్రములు:— నిర్ణయసింధు, త్రివర్గప్రదీపిక, శాంతికమలాకరము ఇంకా ఇతరములు.

స్తోత్రములు:— కృష్ణలీలాతరంగిణి, కృష్ణకర్ణామృతము, దేవీస్తోత్రకదంబము, తిరువాయిమొళి, ధ్యానామృతము, సీతా శాస్త్రము, ముముక్షుపడి, రామ కర్ణామృతము ఇంకా యితరములు.

సహస్ర నామములు:— అష్టోత్తర శతసహస్ర నామకదంబము, అన్నపూర్ణ, ఆంజనేయ, రామ, లక్ష్మి, లలితా వగైరా.

దండకములు:- దండకత్రయము, రామ, కృష్ణ, శివ వ॥

నక్షత్రమాలికలు:— నైషధ నక్షత్రమాలిక, జ్ఞానప్రసూనాంబ వగైరా.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ. బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79. బొడ్డురామయ్యగారి సందు;

మంత్ర తంత్రములు:— మంత్ర రత్నాకరములు, మహ
శమంత్రములు, సమ్మోహన శాస్త్రము, సకలమంత్రోపాసనక్రమము వగైరా

వేదాంతములు:— సీతారామాంజనేయ సంవాదము, శుష
వేదాంత తమోభాస్కరము, బ్రహ్మవిద్య, కైవల్యనవనీతము, భగవద్గీ
ముముక్షుజనకల్పము, భంహూసేన్ దాసు తత్వములు, వేమనపద్యములు, శివగీ
సుజ్ఞానరత్నావళి వగైరా.

ఉపనిషత్తులు:— కొలది రకములు.

సంస్కృతకావ్యములు, నాటకములు:— నీతిశాస్త్ర
ములు, భర్తృహరి సుభాషితము, రఘువంశము ఇంకా ఇతరములు.

వ్యాకరణము, అలంకారము:— శబ్దమంజరి వగైరా.

నిఘంటువులు, అమరము:- ఆంధ్రనామ సంగ్రహము,
ఆంధ్రపదపారిజాతము, గురుబాలప్రబోధిక వగైరా.

ఆంధ్రగ్రంథములు:— అపూర్వ సంఘసంస్కరణము, భా
తము, భాగవతము, రామాయణము, గుప్తభావప్రదీపిక, చాటుపద్య మణిమ
జరి, శృంగారకంఠాబరణము, శృంగార రసాలవాలము, శృంగార సావిత్రి వ

శతకములు:— కవిచౌడప్ప శతకము, కన్యకాంబతారావళి, కా
గుణాదర్శనము అను శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర శతకము, పెద్దచ్చు శతకములు
టీకా తాత్పర్య శతకములు వగైరా.

కథలు, వచనములు:— నిజమైన కాశీమజలీ కథలు, కా
రామేశ్వర యాత్రాదర్పణము, తెనాలిరామలింగని వింత కథలు, నలుగురు ప
ర్ల కథలు, మదనకామరాజు కథలు మొదలగు చాలారకములు గలవు.

నవలలు:— అనురాగవిపాకము, సుశీలామైనావతి, రాజమండ్రి
బెజవాడ, చెన్నపట్నము వగైరాలు ఎన్నోవందల నవలలు గలవు.

జీవిత చరిత్రములు: — ఆసియాఖండ విజ్ఞాన రహస్యములు
దేశనాయకుల చరిత్రలు వగైరా.

ఆనందమయములు:— పడకటింటి రహస్యాలు, సతీపతి కుతూ
హల రహస్యములు వగైరా.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట, విశాఖపట్నము.

డ్రామాలు:- బలిజేపల్లి, పానుగంటి, రామనారాయణ, చక్రవర్తి వగైరా కోలాచల, చిలకమర్తి, ద్రోణంరాజు, చెన్నపట్నం, కాకినాడ, బెజవాడ, రాజమండ్రి వగైరా ప్రాంతముల ఎన్నోవందల డ్రామాలుకలవు.

కీర్తనలు:- అధ్యాత్మరామాయణము, కబీరుదాసు, భగవన్నామ, రామదాసు, హరిభజన, హరినామ వగైరా కీర్తనలు.

హరికథలు:- అనసూయ, చంద్రహాస, సావిత్రి, పెద్దదాసు, రుక్మాంగద వగైరాలు.

నాటకములు:- ధర్మాంగద, మైరావణ, నంతవేలూరు, ప్రహ్లాదలు, వీరభద్ర. రామ నాటకములు వగైరాలు.

పదములు:- కుశలాయకం, గంగావివాహము, వైకుంఠమహాత్మ్యం, నారదరామాయణము మొదలగునవి.

జంగంకథలు:- కాంభోజ, కామమ్మ, బొబ్బిలి, బాలనాగమ్మ, కమ్మరి గుండయ్య వగైరా.

యక్షగానములు:- కపటవేశ్యా నాటకము, రుక్మాంగద, గరుడాచలము వగైరా.

పాటలు:- ఊర్మిళాదేవి. తులసిగోవిందము. పడవపాట. మేలుకొలుపులు. విచిత్ర విడికథ సవాలు. లడ్డూ. పకోడి సంవాదం చెన్నపట్నం. బెజవాడ, రాజమండ్రి. మొదలగునవి.

ద్విపదలు:- బాలభాగవతము. నలచరిత్ర. వగైరాలు.

సంగీతములు:- గాయనగాయనీయ పారిజాతము. సంగీతసర్వార్థసారసంగ్రహము. గానవిద్యావినోదిని. గట్టుపల్లివారివి మొదలగునవి.

వైద్య గ్రంథములు:- బాహటము. చింతామణి. ప్రసిద్ధఆంగ్లేయౌషధయోగములు. వైద్యనిఘంటువులు. శుశ్రుతశారీరస్తానం చెన్నపట్నం. రాజమండ్రి. బెజవాడ తదితర ప్రాంతముల వైద్య గ్రంథములు చాలకలవు.

జ్యోతిషగ్రంథములు:- కాలచక్రం. బృహజ్జాతకం. చెన్నపట్నం. బెజవాడ. రాజమండ్రి. కాకినాడ తదితర ప్రాంతముల వగైరా ఎన్నోకలవు.

అట్టలు, శాకశాస్త్రములు, ఫారుసులు. వర్తక మర్మములు మొదలగునవి.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ. బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డురామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట. విశాఖపట్నము.

బృహజ్జాతకము 2-0-0 గ్లేజు 3-0-0
కాలచక్రము 1-0-0 గ్లేజు 1-8-0
జ్ఞానప్రదీపిక అను మళయాళ ప్రశ్నలు
వెల 5-0-0
తిలకఫల విజ్ఞానమను పుట్టుమచ్చల
ఫలము 0-3-0
కేరళపంచపక్షిప్రశ్న శాస్త్రము 0-8-0
రసయోగ రత్నాకరము 2-0-0
సుశ్రుత శారీరస్థానము 2-8-0
సర్పశాస్త్రము 0-8-0
షర్బత్ పాక రత్నావళి 0-6-0
సహదేవ పశుచికిత్స 0-6-0
వైద్య శతశ్లోకి 0-4-0, 0-6-0
అనుపాన మంజరి 0-8-0
నాడీనిదానము తాత్పర్యం 0-4-0
నాడీజ్ఞానము 0-4-0
బ్రహ్మవిద్య 0-2-0
శుష్క వేదాంత తమోభాస్కరము 3-0-0
సీతారామాంజనేయ సంవాదము
సంగ శేషాచలశాస్త్రిగారి ఆంధ్రటీకా
తాత్పర్య విశేషార్థ సమన్వితము
వెల 3-8-0 గ్లేజు 6-0-0
కైవల్యనవనీతము 5-8-0
ధ్యానామృతం 0-6-0
సమ్మోహనశాస్త్రము అందు అదృష్ట
రాజము 1-8-0
అభ్యాసన చక్రము 0-4-0

వేదాంత భక్తి కీర్తనలు 0-1-
యాజుషప్రయోగ చింతామణి 2-0-
ప్రేతచూడామణి 2-0-
సకల మంత్రోపాసనక్రమము 0-6-
దేవీస్తోత్రకదంబము 0-8-
శివస్తోత్రామృతం 0-4-
కవిచౌడప్ప శతకం 0-2-
కల్కిపురాణము 0-12-0, 1-4-
తెనాలిరామలింగని కథలు 0-4-
రంగదాసు భజన కీర్తనలు 0-4-
సుశీల మైనావతి 0-8-
మరకతవల్లి 0-10-
శమంతసేన 0-4-
దొరికితివిరా దొంగ 0-6-
నేనే దొంగను 0-8-
విషాద వాసంతిక 0-6-
వలపుల మడుగు 0-4-
శకుంతల జనన నాటకం 0-8-
వైకుంఠ మహాత్మ్యం 0-8-
ఉషాకళ్యాణం బాణాసురయుద్ధం 0-12-
కపటవేశ్యా నాటకం 0-10-
మైరావణ నాటకం 0-8-
ధర్మాంగద నాటకం (పాలుట్ల) 0-6-
ఉషా నాటకం (తిరునగరు) 0-4-
వీరభద్ర నాటకం త్వరకవి 0-10-
పడకటింటి రహస్యాలు 1-0-

ఇంకా అనేక రకములు గలవు.

☞ కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి ధరలు మారుచుండును.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;
బుడ్డపేట, విశాఖపట్నము.

National Library
Calcutta-27.
9900